

À l'éminent maître M. J. Reinach hommage

ADK

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΚΑΙ

ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΙ

ΥΠΟ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ ΛΘΗΝΩΝ, ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

Εἰκ. 26 εὐρημάτων τῶν παρὰ τὴν Ἀχρίδα 7 ἡγεμονικῶν τάφων.

Ἐκδότης ἡ Μακεδονικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία

Ὀδὸς Ἐδουάρδου Δῶ 14.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1930

Bibliothèque Maison de l'Orient

149564

TO THE SOCIETY OF HELLENIC STUDIES

ON THE OCCASION OF ITS 50TH ANNIVERSARY

Θερμαὶ εὐχαριστίαι ἐκφράζονται ἐνταῦθα πρὸς τὴν γενε-
ρὰν Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηρῶν, διότι ἐδάνεισεν 26
μεταλλογραφήματα τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1926-7 (τυπω-
θείσης τῷ 1929) εἰκονίζοντα εὐρήματα τῶν παρὰ τὴν Ἀχρίδα
ἑπτὰ ἡγεμονικῶν Μακεδονικῶν τάφων, καὶ πρὸς τὸ Ἡμε-
ρολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1930 διὰ πῦσαν φιλόφρονα
ἐπικουρίαν.

ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΚΑΙ Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πάντες οἱ Μακεδόνες σήμερον πιστεύουσι καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι εἶνε Ἕλληνες, ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς ἐθνικότητος ταύτης, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος Ἕλλην ἴσῃν καὶ ὁμοίαν ἔχων πεποίθησιν.

Θέλω ὅμως νὰ ἐρωτήσω αὐτοὺς πῶς πείθονται, ὅτι εἶνε μέλη ἀρχικῶς τοῦ ἔθνους τούτου, ποίαν πιστεύουσιν ὡς ἐθνολογικὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ἀφ' οὗ ἤδη ἐπὶ Φιλίππου ὁ ἀθηναῖος Δημοσθένης ἐκάλει αὐτοὺς βαρβάρους. Καὶ ἔχει μὲν ἡ λέξις αὕτη καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀνήκοντος εἰς κατώτερον πολιτισμὸν ἀνθρώπου, ὅστις δύναται νὰ εἶνε καὶ Ἕλλην, ἀλλ' ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ὁ Δημοσθένης, θέλων νὰ διαβάλλῃ τοὺς Μακεδόνας εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροατῶν του, ἔδιδε πιθανῶς εἰς τὴν λέξιν πᾶσαν δυνατὴν κακὴν σημασίαν, ὡς ἐὰν ἦσαν ὄντως οἱ Μακεδόνες καὶ ἀλλόγλωσσοι καὶ ἀλλόθρησκοι καὶ ἀλλότροποι, «ὄθεν οὐδ' ἀνδράποδον πρίαιτό τις ἄν ποτε», οἷοι οἱ σφζόμενοι καὶ τότε ἀκόμη πιθανῶς — ἀφ' οὗ ἔσφζοντο ἐπὶ Θουκυδίδου — «δίγλωσσοι βάρβαροι» τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, πρὸς τοὺς ὁποίους, γνωστοὺς τοῖς Ἀθηναίοις διὰ τῶν παραλίων ἐκεῖ ἀποικιῶν ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ φορολογοῦντος τὰ παράλια ἄττικου κράτους, εὐκόλον ἦτο νὰ συγχύσῃ καὶ ταυτίσῃ πάντας τοὺς Μακεδόνας ὁ ἐπιτήδειος δημαγωγός.

Ἄλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη πολλοὶ ξένοι ἱστορικοὶ, ἀναλύοντες χωρὶα τινὰ σκοτεινὰ ἐλλήνων καὶ λατίνων συγγραφέων, νεωτέρων πολὺ τοῦ Ἡροδότου, καὶ παρερμηνεύοντες αὐτὰ φρονοῦσιν ἐπιμόνως, ὅτι οἱ Μακεδόνες δὲν ἦσαν Ἕλληνες, παρὰ τὴν ὤωμαλέαν ἀντεπέξοδον τοῦ Γ. Χατζι-

δάκι μετὰ φιλολογικῆς σοφίας καὶ ἀκριβείας καὶ μετὰ πίστεως ὁμολογητοῦ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Πρέπει λοιπὸν νὰ καταλήξῃ ζήτημα πείσματος ἢ πίστεως ἡμῶν τῶν Μακεδόνων ὅτι εἴμεθα Ἑλληνες; θὰ εἴπωμεν ἀπλῶς ὅτι εἴμεθα ὅ,τι θέλομεν νὰ εἴμεθα; ἢ εἶνε δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἄλλας ἀποδείξεις τῆς ἑλληνικῆς φυλετικῆς ἡμῶν ιδιότητος;

Καὶ πρώτον θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐξετάσω μήπως οἱ Μακεδόνες ὡς Ἑλληνες εἶνε προϊόντα πρωῖμου ἐξελληνισμοῦ, τόσον πρωῖμου, ὥστε ἤδη ἀπὸ τοῦ 700 π. Χ. περίπου πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας νὰ ἔχωσιν ἑλληνικὰ ὀνόματα. Ἄλλ' ἐκτὸς ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι πρὸ τοῦ 7^{ου} αἰῶνος π. Χ. οἱ νότιοι Ἑλληνες δὲν εἶχον ἐπιμειξίαν μετὰ τῆς Μακεδονίας, δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ καὶ τοῦτο: ποῖον ἐκ τῶν μικρῶν βασιλευομένων κατ' ἀρχὰς ἡ δημοκρατουμένων ἔπειτα κρατῶν, εἰς ἃ διηρεῖτο ἡ νότιος Ἑλλάς κατὰ πόλεις, εἶχε τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὰ μέσα καὶ τὸ συμφέρον νὰ ἐξελληνίσῃ, μικρὸν αὐτό, τὴν ἐκτενῆ χώραν τῆς Μακεδονίας; Αἱ Ἀθηναῖοι, τὰ Μέγαρα, αἱ Θήβαι, ἡ Λαμία, ἡ Σπάρτη, αἱ Θεσπιαί, τὸ Ἄργος; Ποῖον; πῶς;

Ὅταν μάλιστα τοιοῦτον ἐξελληνισμὸν δέχεται τις μετὰ τὸν 7^{ον} αἰῶνα, δηλ. ἐν χρόνῳ καθ' ὃν τὸ Μακεδονικὸν κράτος ἐσχηματίζετο μέγα διὰ τῆς ὁμοσπονδιακῆς ἐνώσεως πάντων τῶν ἐπὶ μέρους κρατειδίων, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, καὶ ἦτο εὐτυχὲς καὶ ὑπερήφανον, ἢ καθ' ὃν ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέτασσον τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἶχον συναίσθησιν τῆς ἑαυτῶν ὑπεροχῆς, θὰ ἦτο ἀνήκουστον πρᾶγμα οἱ Μακεδόνες νὰ μισήσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πάτριον γλῶσσαν ἀντὶ ἄλλης ξένης. Ὁ ἀρτίως ἀποθανὼν γερμανὸς ἱστορικὸς Beloch λέγει τὰ ἐξῆς περὶ τούτου: «πρέπει ἐπὶ τέλος νὰ λεχθῇ ἅπαξ διὰ σαφῶν λέξεων: πάντων τῶν ἡλιθίων ἰσχυρισμῶν, οἵτινες ἐλέχθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἱστορίας, οὐδεὶς εἶνε ἡλιθιώτερος ἐκείνου, καθ' ὃν λαός, ὅστις κατέκτησε τὴν παγκόσμιον ἡγεμονίαν, θὰ ἤρνεϊτο τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ γλῶσσαν, ἵνα δεχθῇ ἄλλην, ξένην. Καὶ ὅμως ὑπάρχει καὶ ἡλιθιώτερος ἰσχυρισμὸς, ἐκεῖνος δηλ., καθ' ὃν οἱ Μακεδόνες ἔπραξαν τοιοῦτόν τι κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις δῆθεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ, τουτέστι τῇ

ἀττικῇ γλώσσῃ, διεΐδε τὸ ἄριστον μέσον νὰ συγχωνεύσῃ τὰ ἑτερογενῆ στοιχεῖα τοῦ κράτους του». Ὅντως δὲ δὲν ὑπάρχει παράδειγμα, καθ' ὃ ἡ γλῶσσα ἐνὸς ἔθνους νὰ ἀλλαχθῇ ριζικῶς διὰ βασιλικῆς ἢ δι' οἰουδήποτε ἄλλου διατάγματος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιοῦτος ἐξελληνισμὸς εἶνε ἀνιστόρητος καὶ ἀδύνατος καὶ κατὰ τοὺς φωτεινοὺς ἀκόμη χρόνους τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀφ' οὗ ἀντειχόν καὶ οἱ ἄμεσοι γείτονες τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν «δίγλωσσοι βάρβαροι» τὸν 4^{ον} αἰ., ἐρωτῶ, μήπως οἱ Μακεδόνες εἴμεθα προϊόντια ἀποικισμοῦ; Ἄλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἐγείρεται ἡ αὐτὴ καὶ ἄνω ἀντίρρησης, ἄνευ μάλιστα ἀνάγκης, ἐπειδὴ οὐδεὶς ὑπάρχει ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἐγένοντο ἢ καὶ ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ γίνωσιν ἀποικίαι ἑλλήνων τῆς νοτίου Ἑλλάδος εἰς μεσόγειον χώραν, οἷα ἡ Μακεδονία καὶ μάλιστα ἡ ὄρεινὴ δυτικὴ, ἡ ἀφαιτηρία τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους καὶ ἡ κυρία πηγὴ τῆς παλαιᾶς δυνάμεως αὐτοῦ. Μεσόγειος ἀποικισμὸς εἶνε ἀντίθετος πρὸς πᾶσαν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διότι ἀπῆται δύναμιν ἀνύπαρκτον πρότερον.

Δὲν ὑπολείπεται λοιπὸν ἄλλο τι, ἢ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐν τῇ χώρᾳ των ὑπῆρξαν καὶ εἶνε ἀρχῆθεν Ἑλληνες τὸ γένος, καθ' ἣν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις αὐτὴ σήμερον εἰς τὸν νοῦν τῶν συζητούντων περὶ τῆς φυλετικῆς αὐτῶν συστάσεως.

Πρὸς τοῦτο θὰ παρατάξω συλλογισμοὺς τινὰς ἱστορικοὺς καὶ ἀρχαιολογικοὺς, καθ' οὓς δυνάμεθα σκεπτόμενοι νὰ ἔχωμεν ἐπιστημονικὴν ἐπίγνωσιν τῆς καταγωγῆς ἡμῶν καὶ τοῦ φυλετικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος.

*
**

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Μακεδονία ἀπὸ τοῦ 6^{ου} αἰῶνος π. Χ. ἀπετέλει κράτος δημοσπονδιακὸν ἐκτεινόμενον (ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ξέρξου καὶ τοῦ Μαρδονίου, 479 π. Χ.) ἀπὸ τοῦ Βοΐου ὄρους μέχρι τοῦ Στρυμόνος καὶ ἀπὸ τῶν Τεμπῶν καὶ τῶν Καμβουνίων μέχρι καὶ τῆς Πελαγονίας συμπεριλαμβανομένης. Μέχρι τίνος σημείου ἀκριβέστερον

ἐξετείνοντο τὰ βόρεια σύνορα, θὰ φανῆ ἐκ τῶν κατωτέρω.

Τὸ κράτος τοῦτο ἦτο μέγα διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὓς ἐκάστη πόλις τῆς νοτίου Ἑλλάδος ἀπετέλει χωριστὸν κράτος. Τὰ μικρὰ κράτη ταῦτα ἦσαν ἐχθρὰ συνήθως πρὸς ἄλληλα, ἢ τοῦλάχιστον ὑπεβλέποντο ἀμοιβαίως, ζηλότυπα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των, δὲν εἶχον ἐν τῇ πολιτικῇ ἰσχυρὸν συναίσθημα τῆς ὁμοφυλίας των, δὲν εἶχον ἀκόμη προσλάβει γενικῶς τὸ ἔπειτα ἀπὸ τῶν Περσικῶν κυρίως πολέμων ἐπικρατήσαν κοινὸν Ἑθνικὸν ὄνομα Ἑλληνας καὶ ὁμοίαζον πρὸς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην, διηρημένην ὡσαύτως εἰς ἀντίπαλα κράτη λαῶν οὐ μόνον ὁμοφύλων τὸ πλεῖστον ἀλλὰ πολλάκις καὶ ὁμογλώσσων ἢ ὀλίγων διαφερόντων γλωσσικῶς. Ὅπως οἱ Εὐρωπαῖοι σήμερον διακρίνονται εἰς Γάλλους, Ἄγγλους, Ἰταλοὺς, Ρωμοῦνους, Σέρβους, Βουλγάρους, Τσεχοσλοβάκους κ.λ.π. χωρὶς νὰ κατορθώνωσι νὰ χωνεύσωσι τὴν ἰδέαν τῆς Πανευρώπης, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ἕλληνας τότε διεκρίνοντο εἰς Ἀθηναίους, Μεγαρεῖς, Ἡλείους, Ἀργεῖους, Κορινθίους, Φωκεῖς, Θεσσαλοὺς κ.λ. καὶ εἰς ἔτι μικροτέρας ἐνότητες, ὡς Θεσπιεῖς, Πλαταιεῖς, Θηβαίους κ.λ. Αὐτὸ τοῦτο συνέβαινε καὶ ἐν Μακεδονίᾳ πρότερον. Οἱ Μακεδόνες διεκρίνοντο εἰς Πελαγόνας, Λυγκήστας, Ὀρέστας, Ἐλειμιώτας, Ἀλμῶπας κ.λ., μέχρις ὅτου ὁ Ἀλέξανδρος Α΄, ὁ ἐπιλεγόμενος Φιλέλλην, καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἦνωσαν διὰ τῆς βίας τὰ φύλα ταῦτα εἰς ἐν κοινὸν κράτος καὶ ἔθνος, ἐφ' οὗ ἔξετάθη τὸ ὄνομα Μακεδονία καὶ Μακεδόνες ἢ Μακεδνοὶ ἦτοι μακρουλοὶ, ὑψηλοὶ. Τὸ κράτος τοῦτο ὁμοίαζε πρὸς τὴν προπολεμικὴν Γερμανίαν, ἣτις ἐνῶ ἦτο αὐτοκρατορία, διετήρει, ὅμως καὶ τοὺς Βασιλεῖς καὶ τοὺς Δοῦκας τῶν ὁμοσπόνδων Κρατῶν: οὕτω καὶ τὰ ὑποτελῆ ὁμόσπονδα κράτη τῆς Μακεδονίας «βασιλεῖς εἶχον καθ' ἑαυτὰ» ἀλλ' ἦσαν «σύμμαχα καὶ ὑπήκοα» κατὰ τὸν Θουκυδίδην τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως.

*
* *

Πῶς ἐσχηματίσθη τὸ κράτος τοῦτο; Ὅλαι αἱ παραδόσεις ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς Ὀρέστας,

τὸ δυτικώτατον δηλ. τοῦτο Μακεδονικὸν κρατείδιον, τὸ ὁποῖον εἶχε πρωτεύουσαν τὸ Ὀρεστικὸν Ἄργος, παρὰ τὴν σημερινὴν Χρούπισταν. Ἡ πεδιάς ἐκεῖ ἐλέγετο Ἄργεσταῖον πεδίον, οἱ δὲ κάτοικοι Ἄργεσται (ἄχι Ἄργεῖοι), ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς Κύρρου παρὰ τὴν Πέλλαν Κυρρησταί, τῆς Κράννου ἐν Ἑορδαίᾳ Κραννέσται, τῆς Λύγκου Λυγκησταί τοῦ Δίου Διέσται, τοῦ Ὀρους Ὀρέσται¹. Φαίνεται, ὅτι τὰ ἐπισφαλῆ σύνορα τοῦ Ἄργους πρὸς νότον, πρὸς τοὺς Ἐλιμιώτας, κατὰ τὴν σημερινὴν Ἀνασελίτσαν ἐγένοντο μεταξὺ τῶν δύο γειτόνων αἰτία πολέμων, οἵτινες κάποτε θὰ κατέληξαν εἰς ὀριστικὴν ἤτταν καὶ ὁμόσπονδον ὑπόταξιν τῶν Ἐλιμιωτῶν. Τὸ δυαδικὸν τοῦτο κράτος ἔπειτα θὰ ἐξετάθη πρὸς τὴν Ἑορδιαν τῶν Καϊλαρίων. Οἱ ἀγῶνες ἐνταῦθα θὰ ἦσαν σκληροί· μάστις πιθανὸν θὰ ἦτο τὸ Νταούλ - Δερβὲν τῆς Κλεισούρας καὶ διὰ τοῦτο ἡ τύχη τῶν Ἑορδῶν ὑπῆρξεν οἰκτρὰ. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην, ἄλλοι τούτων ἐφρονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἐξεπατρίσθησαν. Ὀμαλώτερον, φαίνεται, προσηγήθησαν οἱ Λυγκησταί τῆς Φλωρίνης. Γενόμενοι οὕτω κύριοι καὶ ταύτης τῆς χώρας οἱ Ἄργεάδαι βασιλεῖς, ἴσως δὲ καὶ τῆς Πιερίας δεξιὰ τοῦ κάτω ῥοῦ τοῦ Ἀλιακκίμου, δὲν εἶχον ἀξιόλογα ἐμπόδια νὰ φθάσωσιν εἰς τὰς Αἰγὰς, ἦτοι εἰς τὴν Ἑδεσσαν, τῆς ὁποίας ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὑμνουμένας φυσικὰς καλλονὰς καὶ διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ ὀρεινοῦ κράτους ἀνατολικώτερον ἐπὶ τοὺς πεδινούς ἐπεβάλλετο ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐδῶ λοιπὸν ἐγένεν ἡ πρωτεύουσα, καὶ εἶναι ζήτημα μόνον, ἂν πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου ἡ συγχρόνως ἢ μετ' αὐτὸ ὑπετάγησαν οἱ πεδινοὶ τῆς Ἡμαθίας, ἦτοι τῆς ἀμμόδους πεδινῆς χώρας, ἣτις ἐξετείνετο ἐκεῖσε κατὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν.

¹ Ἐκ ταύτης τῆς παλαιᾶς καταλήξεως — στῆς ἠ — στας κατάγεται καὶ ἡ σημερινὴ τοπικῶν ὀνομάτων κατάληξις — στα, ὡς Σιάτιστα κτλ. Ἡ ἀρχὴ αὐτῆς νομίζεται ἰλλυρικὴ καὶ παρεβλήθη πρὸς τὸ Este τῆς βορείου Ἰταλίας, ἡ δολοπικὴ ἀπλῶς (πρβλ. Κάρυστος). Νομίζω ὀρθότερον, ὅτι εἶνε γενικῶς Ἑλληνικὴ (πρβλ. Γερασιτὸς Ὀγγητὸς, Θεῦστης, Ὠφελέστης, Πενέστης, (ἔθνος Ἑθνέσται ἀμφιβάλλεται ἂν ὑπῆρξε).

Ἦτο δὲ τότε καὶ κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα π. Χ. ἡ λεγομένη σήμερον πεδιάς τῶν Γενιτσῶν πολὺ στενοτέρη ἢ νῦν, διότι ἡ Λυδία ἢ Λουδία λίμνη ἦτο συνδεδεμένη μετὰ τῆς θαλάσσης, ὃ δὲ πρὸς αὐτὴν συγγεόμενος εἰς τὸν κάτω ροῦν τοῦ ὁμώνυμος ποταμοῦ Λουδίας ἦτο πλωτὸς καὶ ἡ Πέλλα ἦτο παραλία πόλις. Ὑστερον οἱ ποταμοὶ τὴν ἔκαμαν μεσόγειον, ὅπως κινδυνεύει νὰ πάθῃ τὸ ἴδιον τῶρα καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, ἂν δὲν παρατρέψωμεν τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Ὅταν ὁμως ὁ Ἀρχέλαος ἔκαμε πρωτεύουσαν τῷ 412 π. Χ. τὴν Πέλλαν ἀντὶ τῶν Αἰγῶν, ἡ Πέλλα ἦτο πόλις παραλία καὶ διὰ τοῦτο ὁ προοδευτικὸς οὗτος βασιλεὺς τὴν ἐπροτίμησεν.

Ὁ Θουκυδίδης μᾶς ἀναφέρει καὶ πολλὰ ἄλλα ὀνόματα Μακεδονικῶν ἔθναριων, τὰ ὅποια ὑπέταξαν ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Α' καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ (οὗτοι εἰς τὸν μεταξὺ 700 500 π. Χ. χρόνον) ἦτοι, πλὴν τῶν Πιέρων πρὸς Δ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλιάκμονος μέχρι Τεμπῶν, τοὺς Βοττιαίους πρὸς Α. τῆς Ἡμαθίας, τοὺς Παίονας κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀξιοῦ καὶ πρὸς τὴν Γευγελὴν ἦτοι κατὰ τὴν ἔπειτα Ἀμφαξίτιν, τοὺς Ἀλμῶπας τῆς σημερινῆς Καρατζόβας, πέραν δὲ τοῦ Ἀξιοῦ τοὺς Μύγδονας, τοὺς Ἡδῶνας, τοὺς Κρηστῶνας καὶ τοὺς Βισάλτας μέχρι καὶ τοῦ Στρυμόνος. Τὰ παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἔθνη, ἅτινα κατεῖχον οἱ Πέρσαι, ὅταν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπετάχθησαν ὅταν οἱ Πέρσαι, ἠττηθέντες καὶ καταστραφέντες, ἀπῆλθον καὶ τὰ ἀφήκαν ἀπροστάτευτα καὶ εὐκόλον λείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Εἶχον δὲ μεγάλην σπουδαιότητα, διότι οὗτω ὁ Ἀλέξανδρος ἐγένε κύριος τῶν μακεδονικῶν χρυσορρυχείων καὶ ἀργυρορρυχείων τοῦ Δυσώρου ὄρους, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται ἡ ὕλη τῶν σφζομένων νομισμάτων του.

Ὡς κυρίως Μακεδόνας ὁμως, ὡς κυρίους δημιουργοὺς τοῦ κράτους τούτου ὁ Θουκυδίδης λέγει τοὺς Ἐλειμώτας, τοὺς Ὀρέστας, οὓς ὑπονοεῖ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς δυναστείας αὐτῶν (Τημενίδαι — Ἀργεάδαι — βασιλεῖς τοῦ Ἀργους), τοὺς Λυγκήστας «καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν, ἃ ξύμμαχα μὲν ἐστὶ τούτοις καὶ ὑπήκοα, βασιλείας δ' ἔχει καθ' αὐτά». Ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην μάλιστα μανθάνομεν, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θουκυδίδου ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλειμίας, ἃς εἶπωμεν τοῦ Παλαιοκαστροῦ τῆς Καισαρειᾶς πρὸς νότον τῆς Κοζάνης,

ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ἀρχελαίου, βασιλέως τῆς ὅλης Μακεδονίας, ὅπως δηλ. ὁ μέγας δούξ τοῦ Σάξ Μάινιγγεν ἐν Γερμανίᾳ ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ αυτοκράτορος Φρειδεरिकου ἢ ἐπὶ ἀδελφῇ τοῦ τελευταίου αυτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Ἡ δὲ Εὐρυδίκη ἢ σύζυγος τοῦ Ἀμύντου, μήτηρ δὲ τοῦ Φιλίππου καὶ μάμμη τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦτο ἐκ θυγατρὸς ἐγγόνῃ τοῦ Ἀρραβαίου ἡγεμόνος τῶν Λυγκηστῶν.

*
**

Ἄλλὰ ποῖα εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν, ἅτινα καταλέγει ὁ Θουκυδίδης εἰς τοὺς κυρίως Μακεδόνας, τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ Μεγάλου Μακεδονικοῦ κράτους;

Ἀναμφισβητήτως μεταξὺ τούτων πρῶτοι ἦσαν οἱ Πελαγόνες, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα εἶνε συγγενὲς πρὸς τὸ τοῦ πελάγους καὶ τῶν Πελασγῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔγινε ἐκ τοῦ Πελαγ-σ-γοὶ πελασγοὶ ὡς ἐκ τοῦ μίγνυμι ἔγινε μίγ-σ-γω μίσγω, ἐκ τοῦ λίγ-σ-γος λίσγος, ἐκ τοῦ (σ)φάγ-σ-γανον, φάσγανον. Ἄλλὰ τί σημαίνει πέλαγος; Ἡ ρίζα πέλαγ ἢ πλαγ εἶναι ἢ αὐτὴ τῇ πλακ (γερμ flach), ἐξ ἧς γίνεται ἢ λέξις πλάξ, ὥστε πέλαγος σημαίνει τι ἐπίπεδον, πλακῶδες, ἴσιωμα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εἶναι ὄχι μόνον ἐξ ὕδατος ἀλλὰ καὶ ἐκ γῆς. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἔλεγον χαρακτηριστικῶς «ἄλὸς πέλαγος» (Ὀδύσσεια, Εὐριπίδης), «πόντιον πέλαγος» (Πίνδ.), «πέλαγος θαλάσσης» (Ἀπολ. Ρόδ.). Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ποιηταὶ ἐγνώριζον τὴν προέλευσιν τῆς σημασίας ταύτης τῆς λέξεως καὶ διὰ τοῦτο τὸ πέλαγος μετέφραζον ἢ ἔλεγον κατὰ μίμησιν aequor (ἐκ τοῦ aequus = ἴσος), ἴσιωμα, πεδιάδα θαλασσίαν. Ἐπομένως πελασγοὶ εἶναι λέξις Ἑλληνικὴ δηλοῦσα τοὺς πεδινούς, τοὺς καμπίσιους ἀσχέτως πρὸς τὴν φυλετικὴν αὐτῶν καταγωγὴν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ κατ' ἐξοχὴν πελασγοὶ τῆς Θεσσαλίας οἱ κατοικοῦντες τὴν Πελασγιώτιδα κατὰ τὴν Λάρισσαν, ἦτοι τὸ πελασγικὸν Ἄργος, ὡς ὠνομάσθη ἢ πόλις, ὅτε Μακεδνοὶ Ὀρέσται κατερχόμενοι πρὸς νότον ἔκτισαν αὐτὸ ὁμώνυμον πρὸς τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν φήλην πατριδα, ὡς πρῶτ-

τους και νῦν οἱ πρόσφυγες. Ἡ διαφορὰ πρὸς τοὺς νῦν πρόσφυγας εἶναι, ὅτι οἱ Μακεδνοὶ δὲν εἶχον ἐκριζωθῆ ἔκ Μακεδονίας, ἐπειδὴ ἡ ἱστορία εὐρίσκει αὐτοὺς καὶ ἔπειτα ἐκεῖ, ὥστε φαίνεται ὅτι ἐν μέρει λόγοι ὑπερπληθυσμοῦ καὶ ἀναζήτησις εὐρυχωρίας, ἐν μέρει πίεσις βορειοτέρων λαῶν ὤθησαν πλήθη τινὰ αὐτῶν πρὸς νότον.

Ἄλλ' ὅ,τι εἶναι Πελασγοί, αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ Πελαγόνες. Ὁ Ὅμηρος γινώσκει τὸν Πηλεγόνα ὡς ἄμεσον ἔγγονον τοῦ Ἄξιου καὶ γενάρχη τῶν Παιόνων, τῶν παροχθίων κατοίκων τοῦ Ἄξιου, εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ Ἐριγὼν τῆς Πελαγονίας· διὰ τούτου δ' ἐπεκοινῶνουν καὶ συνεδέοντο αἱ συγγενεῖς φυλαὶ Πελαγόνων καὶ Παιόνων. Συνεδέοντο δὲ τόσον στενῶς, ὥστε πιθανώτατα ὁ Λίβιος ὀνομάζει τὸ Ντεμιρκαποῦ faux Pelagoniae δηλ. στενὰ τῆς Πελαγονίας. Ἑλληνικώτατα εἶναι τὰ ὀνόματα παλαιῶν τῆς Παιονίας πόλεων Ἄμυδών, Εὐρωπος, Ἀταλάντη κλπ. Ὅπως οἱ Πελασγοὶ κατῴκουν πεδιάδα οὕτω καὶ οἱ Πελαγόνες κατῴκουν τὴν πεδιάδα τοῦ Μοναστηρίου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἡράκλειαν. Τὸ ὄνομα τῶν Πελαγόνων ἐσχηματίσθη διὰ τῆς καταλίξεως -ων, τὸ δὲ τῶν Πελασγῶν διὰ τῆς -κος, διότι γλωσσικῶς διήλθε διὰ τῆς μορφῆς Πελασγοὶ (λίγσκος, μίγσκω κλπ., πρβλ. διδάσκω, θνήσκω κλπ.).

Οἱ Πελαγόνες λοιπὸν εἶναι ἐν τῶν «ἐπάνωθεν» ἦτοι ἐν τῇ μεσογείᾳ πρὸς βορρᾶν ἔθνῶν Μακεδονικοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος καὶ ὀνόματος. Εὐνόητον λοιπὸν, διατὶ ἀπόσπασμα τι τοῦ Στράβωνος λέγει, ὅτι πρότερον ἢ Πελαγονίᾳ ἐκαλεῖτο Ὀρεστία· οἱ Ὀρέσται θὰ εἶχον ὑποτάξει καὶ τοὺς Πελαγόνας.

Ὁ Θουκυδίδης ὁμως θέλει περισσότερα τοιαῦτα ἔθνη, διότι ὁμιλεῖ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν. Τίνα εἶναι τὰ ἄλλα; Ἐν ἄλλο ἔθνος πρέπει νὰ εἶναι οἱ Δουριόπες ἢ Δευριόπες ἢ Δερριόπες, τῶν ὁποίων ἡ πρωτεύουσα Δευριόπος ἦτο παρὰ τὸ χωρίον Τσεπίγκοβο ὃ ὥρας βορείως τοῦ Μοναστηρίου καὶ 2 1/2 νοτιοδυτικῶς τοῦ Πριλάπου (Περλεπέ). Οἱ Δουριόπες εἶναι γνωστοὶ κυρίως ἀπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὅτε μάλιστα αἱ ἐπιγραφαὶ ὀνομάζουσιν αὐτοὺς Δερριόπας. Ἄλλὰ τὰ σφζόμενα χειρόγραφα τοῦ Στράβωνος λέγουσι Δευριόπας, ὃ δὲ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀνέγνωσεν

εἰς τὰς ἡμέρας του χειρόγραφα τοῦ Στράβωνος, ἅτινα εἶχον τὸν τύπον Δουρίορες. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι καὶ εἰς τὰ χειρόγραφα καὶ ἄλλως ὑπέστη μεταβολὴν τὸ ὄνομα, οὗ ὁ ἀρχικὸς τύπος ἦτο Δουρίορες.

Ἄλλὰ Δουρίορ εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Δρύορ (= δασόβιος ἢ ὄρεινός) καὶ Δωριεύς. Δρυοπὶς ἐλέγετο ἢ μεταξὺ Οὔτης καὶ Παρνασσοῦ χώρα ἢ ἔπειτα γνωστὴ Δωρίς, ὅπου σήμερον εἶναι ἡ Γραβιά καὶ ὁ Μπράλλος. Δούρατα καὶ δόρατα λέγει ὁ Ὅμηρος. Δωρίς γίνεται ἐκ τοῦ δόρου ὡς γωνία ἐκ τοῦ γόνυ. Δωρικλῆς, Δωρίμαχος εἶνε ὁ μαχόμενος καὶ δοξαζόμενος διὰ τοῦ δόρατος. Τὸ ὄνομα Δουρίορ ἔχει μορφήν ἀρχαϊκὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰδιάζει εἰς ἀρχαῖα ἔθνη τῆς Βορείου Ἑλλάδος (Δρύορες, Δόλορες, Ἑλλορες, οἵτινες εἶναι οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς Ἑλλοὺς ἢ Ἑλληνας, Οἴνορες, Ἄλμῶρες ἐν Μακεδονίᾳ—πρβλ. καὶ τὸ βασιλικὸν Μακεδονικὸν ὄνομα Ἀέροπος, ὅπερ ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἡρόδ). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λαὸς τῶν Δουριόπων πρέπει νὰ εἶναι παλαιὸς ἐκεῖ ἐπάνω, ἢ δὲ ἱστορία τῆς Μακεδονίας, τόσον ἑλληνικῆς καὶ χασματώδης ἐν γένει, δὲν ὀμιλεῖ περὶ αὐτοῦ πρὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς δὲν ὀμιλεῖ καὶ περὶ πλείστον ἄλλων σπουδαιοτάτων πραγμάτων. Μία πόλις τῶν Δουριόπων, αἱ Ἀλαλκομεναί, ἔχει ἑλληνικώτατον ὄνομα εὐρισκόμενον καὶ ἐν Βοιωτίᾳ.

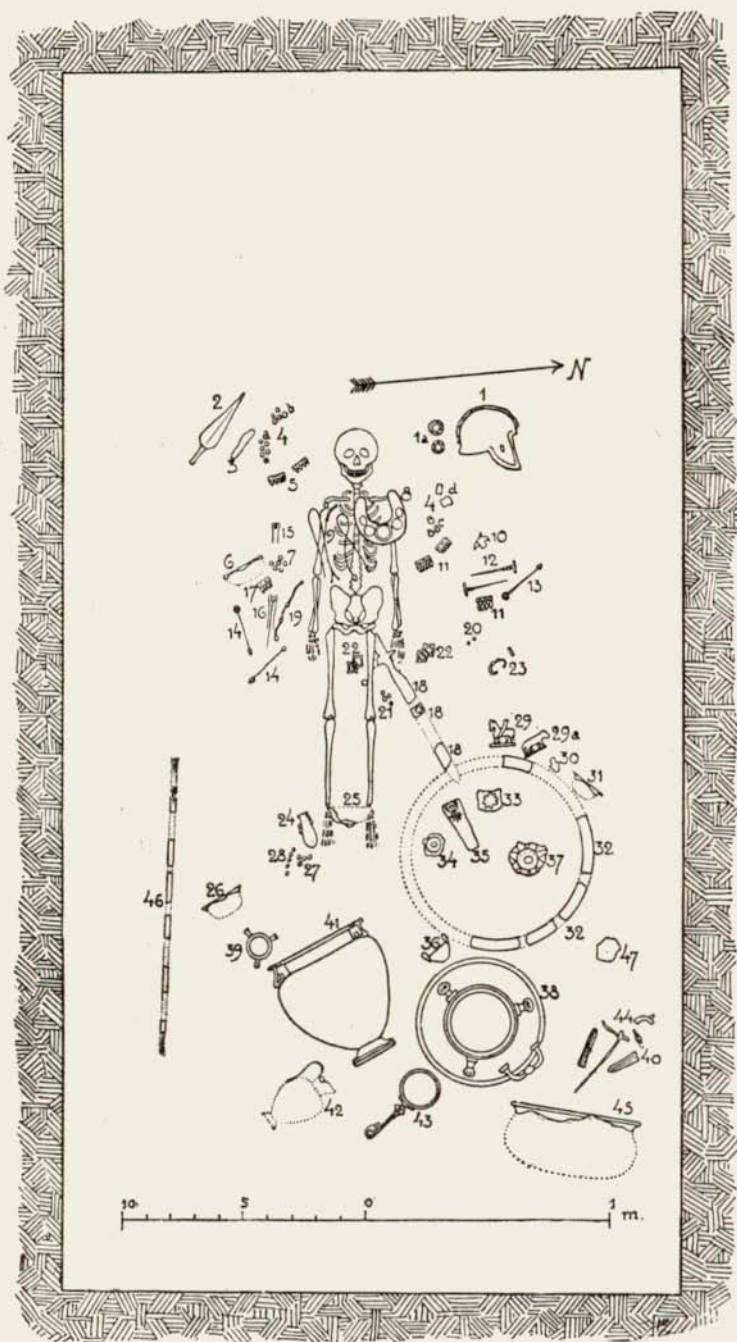
Ἄλλος τις λαὸς φαίνεται ὅτι εἶναι οἱ Ἑγγελεῖς, ἢ Ἑγγέλειοι ἢ Ἑγγελεῖνες, τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν διασπάρτους εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας, ἀλλ' οἵτινες φαίνονται ὅτι ἐξετείνοντο καὶ περὶ τὴν Ἀχρίδα, ὅπου ἔπειτα ἐπεκράτησαν οἱ Δασσαρηῆται. Πλησίον τῆς Λυχνίτιδος ἢ Λυχνιδίας λίμνης ἦτο ἢ πόλις αὕτη ἔχουσα τὸ ὄνομα Λυχνιδὸς καὶ ἐπιστεῦτο ὡς κτίσμα τοῦ Κάδμου, ὅστις εἶχε φύγει δῆθεν ἐκ Θηβῶν τῆς Βοιωτίας πρὸς τοὺς Ἑγγελεῖς. Παρὰ τὴν λίμνην ὑπῆρχε πόλις Ἑγγελεῖνες, ἴσως κατὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἑλλὴν τουρκιστὶ ἢ Λὲν ἀλβανιστὶ. Ἡ κατάληξις — αν, — ανος εἶνε παλαιότατος συρμὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς δεικνύουσιν ὀνόματα παλαιωτάτων ἑλληνικῶν φύλων π.χ. Ἀκαρνανῆς, Εὐρυτανῆς, Δημῶνες, Ἀζῶνες κ. ἄ. Ἄλλη πόλις αὐτόθι ἐκαλεῖτο Βοιοί, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ὡς καὶ τὸ τοῦ ἐκεῖθεν κατερχομένου Βοῖου ὄρους μᾶς δει-

κνύουσι πόθεν κατήλθον οἱ Βοιωτοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ὄνομα Ἑγγελεῖς ἢ Ἑγγελαῆνες ἢ Ἑγγέλειοι εἶναι πρόσφορον κατοίκους παραλιμνίου χώρας καὶ ἑλληνικὸν τὴν ρίζαν ὡς εἶναι ἑλληνικὸν καὶ τὸ τῆς Λυχνιδίας ἢ Λυχνίτιδος.

Οὕτω λοιπὸν οἱ ὄρειοι Μακεδνοὶ τοῦ ὄροπεδίου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, οἱ ὑψηλόσωμοι, ὡς εἶναι καὶ σήμερον, ἔδρυσαν τὸ μέγα Μακεδονικὸν κράτος.

*
**

Πότε ὑπετάχθησαν τὰ ἐπάνωθεν ἔθνη ταῦτα ἐν τῷ χρονικῷ διαστήματι 700-500 π. Χ. περίπου καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐβασίλευσαν οἱ πρόγονοι τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄; Τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς πρὸς τὸ βορειότατον ἴσως Μακεδονικὸν ἔθνος ὀρίζεται πιθανῶς μετὰ μεγάλης ἀκριβείας ἕκ τινος σπουδαιοτάτου εὐρήματος ἀρχαιολογικοῦ, τυχαίως ἐπιτευχθέντος τῷ 1918 ὑπὸ τοῦ κατέχοντος τὴν Πελαγονίαν Βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἐπισκευαζομένης τότε τῆς ὁδοῦ Ἀχρίδος - Κιτσέβου, εὐρέθησαν εἰς ἀπόστασιν 3,5 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Ἀχρίδος καὶ δύο νοτίως τοῦ χωρίου Τρεμπένιστα ἑπτὰ μεγάλοι σύγχρονοι πάντες καὶ πλουσιώτατοι τάφοι ἑπτὰ πολεμιστῶν, ἔχοντες ὡς κτερίσματα θαυμαστὰ χαλκᾶ ἀγγεῖα ἑλληνικῆς κατασκευῆς, κατακόσμητα πολλὰ καὶ δι' ἀναγλύφων ἀκόμη, πολύτιμα καὶ μοναδικὰ κατάλοιπα τῆς ἀρχαιότητος. Πλὴν τούτων εὐρέθησαν καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἐπίχρυσα ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα, πολλὰ δὲ ἄλλα χρυσᾶ, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο προσωπίδες χρυσαῖ καὶ μία χεῖρ. Καὶ τὰ κράνη τῶν πολεμιστῶν, ἐπεΐσακτα πιθανῶς, ἦσαν κεκοσμημένα ἔπειτα ἐν Μακεδονίᾳ διὰ ταινιῶν χρυσῶν ἐχουσῶν ἐμπαιστὰ κοσμήματα. Τὰ ξίφη καὶ αἱ σάρισσαι ἦσαν σιδηραῖ, αἱ ἀσπίδες χαλκαῖ ἤτοι ἐπίχαλκοι κατακόσμητοι. Περόναι ἀργυραῖ, ἐπίχρυσοι, ἀλυσίδες ὅμοιοι καὶ πολλὰ ἄλλα κτερίσματα ἐξ ἠλέκτρου καὶ ἄλλων ὑλῶν καὶ τινὰ τεθραυσμένα πήλινα ἑλληνικὰ ἀγγεῖα συνεπλήρουν τὸν ἐξαιρετικὸν πλοῦτον τῶν τάφων, ἀποτελοῦντα σήμερον ἀγλαῖσμα τοῦ ἐθνικοῦ μουσείου τῆς Σόφιας. Ἐκ

Εικ. 1.—Ο VII μακεδονικός ηγεμονικός τάφος παρά την Ἀχρίδα.

τούτων παρέχομεν ἐνταῦθα εἰκόνας τινὰς πρὸς ἐκτίμησιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ εὐρήματος.

Ἀναμφισβητήτως πρόκειται περὶ ἡγεμονικῶν νεκρῶν πεσόντων ἐν πολέμῳ περὶ τὸ 520 π. Χ., (ἡ χρονολογία προκύπτει ἐκ τῆς τεχνοτροπίας τῶν εὐρημάτων), ὅτε ἐβασίλευεν ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Ἀμύντας ὁ Α΄, ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄. Βασιλεῖς δὲν ἦσαν, ἂν εἶναι ἀληθῆς ἡ παράδοσις, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ κράτους τῶν Αἰγῶν περὶ τὸ 700 ἔδει νὰ θάπτονται ἐν Αἰγαῖς. Ἀλλὰ ὁ πλοῦτος τῶν κτερισμάτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξῆλθεν ἐξ οἴκου κοινῶν θνητῶν, οὐδ' ἐκ τῶν ἀνακτόρων βασιλέως τινὸς τῶν συμμάχων καὶ ὑπηκόων ἐθνῶν, ἐπειδὴ ταῦτα ἦσαν γεωργικὰ καὶ ποιμενικὰ, κατὰ κόμας τὸ πλεῖστον ὄκισμένα καὶ ἄνευ τετειχισμένων πόλεων, αἵτινες νὰ δύνανται νὰ εἶναι θησαυροφυλάκια ἀσφαλῆ. Διότι ἀληθῶς, ἂν ἐξαίρεση τις τὸ τεῖχος τῶν Δουπιάκων τῆς λίμνης τῆς Καστορίας, οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν ἀξιόμαχον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶνε λίαν μικρὸν (εἰκ. 26).

Ὁ πλοῦτος τῶν ἐπτὰ τάφων ἐξῆλθεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῆς πρωτευούσης τοῦ μεγάλου Μακεδονικοῦ κράτους, ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῶν Αἰγῶν. Μόνον ἐκεῖ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκεῖται ὁ τηλικούτος κειμήλιος πλοῦτος καὶ ὁ ἄλλος, ὃν προϋποθέτουσι τὰ κτερίσματα τῶν νεκρῶν ὡς ὑπόλοιπον χάριν τῶν ζώντων. Ἴσως τινὲς ἦσαν μέλη τοῦ βασιλεύοντος ἐν Αἰγαῖς οἴκου, ἀλλ' ἴσως καὶ τινες ἦσαν ὑποτελεῖς ἡγεμόνες. Ἡ εὐρεθεῖσα χρυσῆ χεὶρ ἔχει καὶ δακτύλιον, ἀπὸ δὲ τὰ γεγονότα τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου γνωρίζομεν, ὅτι ὁ δακτύλιος ἦτο σύμβολον ἐξουσίας. Ἴσως ὁ φορῶν ἦτο τις τῶν συμμάχων καὶ ὑπηκόων βασιλέων συγγενῆς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Αἰγῶν. Οἱ ἐπτὰ νεκροί, ταφέντες μετὰ τοσούτου πλούτου, προφανῶς ἔκειντο ἐν φιλίᾳ ἢ κάλλιον ἐν οὐχὶ ἀλλοτρίᾳ χώρᾳ. Πιθανῶς εἶχεν ὑποταχθῆ αὕτη ἀκριβῶς διὰ τῆς νικηφόρου μάχης, ἐν ἣ ἔπεσον οὗτοι περὶ τὸ 520 π. Χ. Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν ἢ μὲν ὑπόταξις τῆς χώρας νὰ εἶχε γίνῃ πρότερον, οἱ δὲ ἐπτὰ νεκροὶ νὰ ἔπεσον ἀμυνόμενοι νικηφόρως ὑπὲρ αὐτῆς κατὰ τινος βαρβαρικῆς εἰσβολῆς. Πάντως τὸ ἀπαραβίαστον τῶν πλουσίων τάφων εἶναι τεκμήριον, ὅτι τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ὀρυξέως αὐτῶν

καθ' ὅλους τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, μέχρις οὗτου ἐλησμονήθησαν, ἢ χώρα ἦτο ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῶν Μακεδόνων, ἢ δὲ θέσις τῶν τάφων, πιθανῶς θέσις τῆς μάχης, ἐν ἣ ἔπεσον οἱ ἑπτὰ ἔνδοξοι ἡγεμονικοὶ νεκροί, εἶναι τὸ κατώτατον πρὸς βορρᾶν ὄριον τῆς χώρας, ἐν ἣ ἐξετείνοντο τὰ ἄλλα γνήσια Μακεδονικὰ ἔθνη ἐπάνωθεν, τὰ σύμμαχα καὶ ὑπήκοα τῶν Αἰγῶν, τὸ κατώτατον δηλ. σύνορον τοῦ μεγάλου Μακεδονικοῦ κράτους. Ἀκόμη ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες παρέλα-

Εἰκ. 2.—Χρυσὴ ἡγεμόνος προσώπις νεκρικῆ τοῦ τάφ. 1.

βον τὰ πατροπαράδοτα σύνορα τῆς χώρας παρὰ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως, ὁ ὑπεράνω τῆς Λυχνιδου Πυλών, δι' οὗ διήρχετο ἔπειτα ἡ Ἐγνατία ὁδός, ἦτο ὁ «τόπος» ὁ χωρίζων τὴν Ἰλλυρίαν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πολύβιος, ὃν οὐδεὶς δύναται νὰ κατηγορήσῃ ὡς ἀγνοοῦντα τὴν πολιτικὴν καὶ ἐθνολογικὴν γεωγραφίαν τῶν χρόνων του. Διὰ τοῦ εὐρήματος ὁμοῦς τούτου τῆς Τρεμπένιστας, τώρα τὸ πρῶτον μανθάνομεν ἀκριβέστε-

ρον καὶ θετικώτερον, τί ἐστοίχισαν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν οἱ αἰῶνες τῶν ἔπειτα ἱστορικῶν περιπετειῶν καὶ κολοβώσεων αὐτοῦ.

*
* *

Τὰ ἀνωτέρω γίνονται εὐκρινέστερα διὰ τῶν ἀποτελεσμά-

Εἰκ. 3. — Τάφ. I. Χρυσὴ χεὶρ μετὰ δακτυλίου.

των τῶν κατὰ τὸν τελευταῖον μέγαν πόλεμον καὶ μετ' αὐτὸν γενομένων ἐν Μακεδονίᾳ ἀνασκαφῶν. Αὗται δεκνύουσι τὰ ἑξῆς:

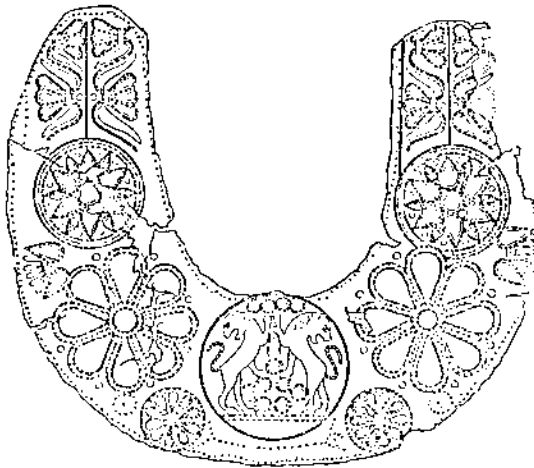
1) Κατὰ τὸν νεολιθικὸν αἰῶνα πρὸ τοῦ 3000 περίπου π. Χ., ὅτε τὰ μέταλλα ἦσαν ἀκόμη ἄγνωστα, ἡ Μακεδονία

κατφεῖτο ὑπὸ λαοῦ ἐλθόντος ἀπὸ Βορρᾶ ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Δουνάβεως, ὡς δεικνύουσι τὰ λείψανα τοῦ πολιτισμοῦ.

2) Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος (3000 περίπου π. Χ.), ἢ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος καὶ ἐντεῦθεν Μακεδονία καὶ ὄλη ἢ ἄλλη Ἑλλάς κατφεθή ὑπὸ λαοῦ Ἀσιατικοῦ, ὅστις κατέλειπεν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἐτέρου πανταχοῦ τοπωνύμια διατηρηθέντα καὶ ἔπειτα (Σίνδος, Σιντική, Ὅσσα Θάσος, Ἀλίνδοια, Πίνδος, Ὀλυμπος, Λάρισσα, Αἰδηψός, Παρνασσός, Ὑμηττός, Κόρινθος, Κύθνος, Ἀράκυνθος, Κνωσός κλπ. κλπ). Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη ὁμοίᾳζε τὴν Τουρκικὴν, ἀλλ' ἦτο διαρκεστέρα καὶ ἀνέπτυξε πολιτισμὸν τινα ἀξιόλογον διὰ τοὺς τότε χρόνους.

3) Κατὰ τὰ μέσα τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος (περὶ τὸ 2000 π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν) ἢ μὲν Χαλκιδικὴ δέχεται τὴν ἐπιδρομὴν Μικρασιατικοῦ λαοῦ, ἢ δὲ ἄλλη Μακεδονία καταλαμβάνεται ὑπὸ λαῶν ἐλθόντων ἐκ Βορρᾶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τῶν ὄρεινῶν διαβάσεων τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Μέρους αὐτῶν εἰσέδυσσε πιθανώτατα εἰς Ἡπειρον διὰ τῶν ὄρεινῶν διόδων τῆς ἔπειτα Ἰλλυρίας. Ἴσως οὗτοι πάντες νὰ ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ πάντως ἦσαν φορεῖς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, μέρος δ' αὐτῶν προὐχώρησε καὶ πρὸς νότον εἰς Θεσσαλίαν καὶ Στερεὰν καὶ ἔπειτα νοτιώτερον, ἐπιτρέψαν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ἐκεῖ ἐξάπλωσιν τοῦ διὰ θαλάσσης ἐλθόντος μικρασιατικοῦ λαοῦ, ὅστις ἐποίει τὰ λεγόμενα μινύεια ἀγγεῖα. Μεταξὺ τῶν προχωρησάντων πρέπει νὰ ἦσαν οἱ λαοὶ οἱ γνωστοὶ ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν· διότι δὲν εὐρίσκεται ἄλλη εὐκαιρία καθόδου αὐτῶν, κατὰ δὲ τὸν 14^{ον} αἰ. π. Χ. ἢ Ἀχαιᾶ ἀκμάζει κατὰ τὰς χεττιτικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Μπογάς - κιοῖ τῆς Φρυγίας. Δὲν ἦτο δὲ δυνατόν τὰ ἑλληνικὰ ἐκεῖνα φῦλα νὰ ἐλθωσιν ἄλλοθεν ἢτοι ἐξ Ἀσίας, ἐπειδὴ οἱ μὲν κάτοικοι τῆς Ν. Δ. Μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν ὁμόφυλοι τῶν προελλήνων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἢτοι μὴ ἄριοι, οἱ δὲ τῆς ΒΑ, ἂν δὲν ἦσαν ὁμόφυλοι τῶν νοτιωτέρων, ἀλλ' ὅμως ἀπετέλουν τὸ Χιττιτικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον κατὰ βᾶσιν δὲν ἦτο ἀρίας συστάσεως. Οἱ Ἴωνες διερχόμενοι ἐκ Θεσσαλίας ἔκτισαν τὴν Ἰωλκὸν (Ἰάων, ἰώνιος ὄλκος, ἢτοι μυχός

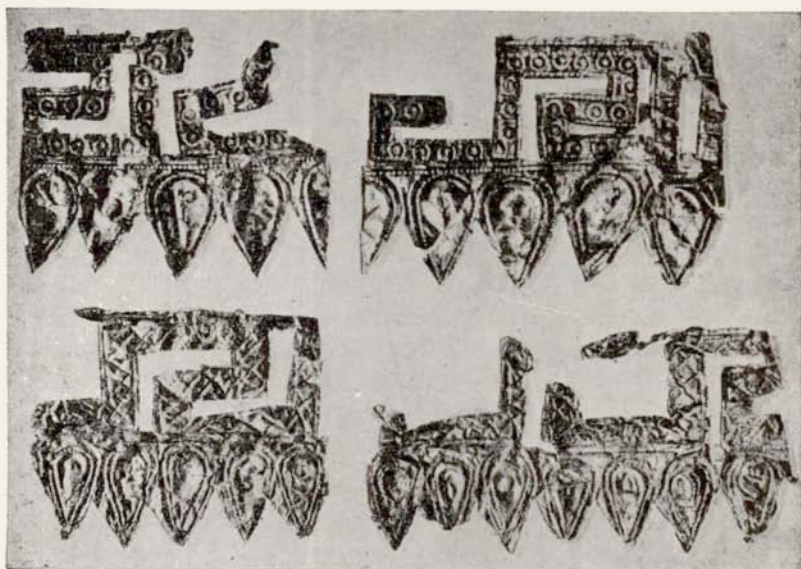
ἀβαθής, εἰς ὃν ἀνέσυρον τὰ ἄνευ τρόπιδος πλοῖα) καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πρωτοπορίαν τῶν ἀρίων ἤτοι Ἰνδοευρωπαϊκῶν φύλων, ἅτινα ἐκ τῆς Ἀσίας διὰ τῶν στεππῶν τῆς Ρωσίας εἶχον πλημμυρῆσει τὴν Εὐρώπην καὶ ἐκεῖ ὡς ἐν εὐρείᾳ πατρίδι εἶχον διακριθῆ εἰς γλωσσικὰς καὶ ἔθνικὰς ὁμοφυλίαις. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ κοίτις τῶν Ἑλληνικῶν φύλων θὰ ἦτο ἢ Οὐγγαρία ἕως καὶ αἱ κοιλάδες τῶν νοτιωτέρων παραποτάμων τοῦ Δουνάβεως. Ἡ πρωτοπορία ἐκείνη πολεμικῶν σιφῶν, ἥτις πιθανῶς κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα κατ' ἄλλεπάλληλα κύματα μέχρι τοῦ 1600, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν

Εἰκ. 4. — Χρυσὴ νεκρική ὑποδεξις ἢ ἐπιστηθία κλάξ.

ἐκεῖ καὶ κυρίως ἐν Κρήτῃ ἀκμαζόντα προελληνικὸν πολιτισμὸν καὶ κατὰ πρωτοβουλίαν ἰσχυρὰν τῶν παραμεινάντων πεπολιτισμένων παλαιῶν κατοίκων ἀνέπτυξε τὴν λεγομένην σήμερον μυκηναϊκὴν τέχνην, ἣν ἠγνόουν οἱ ἐν Μακεδονίᾳ παραμεινάντες καθυστερημένοι ὁμόφυλοι καὶ ὁμόγλωσσοι αὐτῶν. Οὐραγοὶ τῆς πρὸς νότον κινήσεως ταύτης ἦσαν οἱ Δωριεῖς, οἵτινες παρέμειναν ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τὴν Ὀσσαν καὶ τὸν Ὀλυμπον, γνωστοὶ καὶ ἐπὶ Ἡροδότου ὡς Μακεδνὸν ἔθνος, ἤτοι ὡς τμῆμα τοῦ Μακεδονικοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖθεν εἶχον κατέλθει· οὗτοι ἦσαν οἱ κτίσται τοῦ Πελαγικοῦ Ἄργους κατὰ τὴν Λάρισσαν. Ἀρχαιολόγοι τινὲς

φρονοῦσιν, ὅτι ἡ πρώτη κατοικία τούτων τῶν Μακεδνῶν Δωριέων εἶναι ἡ Φθιώτις καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἐβάδισαν οὗτοι πρὸς τὸν Ὀλυμπον. Ἡ πλάνη προέρχεται ἐκ τοῦ Ἡροδότου, ὅστις, πιστεύσας ὅτι μόνον οἱ Δωριεῖς ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἀναμείξας μυθολογίαν μετὰ τῆς ἱστορίας, ἐτοποθέτησεν αὐτοὺς εἰς τὴν Φθιώτιν, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἔδρασεν ὁ Δευκαλίων, ὁ πατὴρ τοῦ Ἑλληνος, γενάρχου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Τὸ ἀληθές εἶναι, ὅτι τὰ μετὰ τὴν εὐσεβῆ ταύτην τοποθέ-

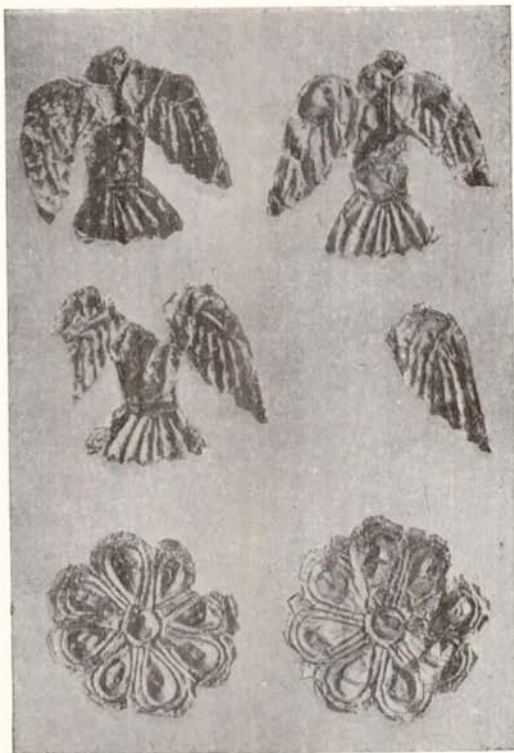
Εἰκ. 5. — Χρυσὰ ἐλάσματα διαφόρων τάφων· ἴσως κοσμήματα ξυλίνων σαρκοφάγων.

τησιν λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου εἶνε ἡ ἀληθῆς ἱστορία, εἰ καὶ δὲν εἶνε ὁλόκληρος.

4) Ἐνῶ ἡ πρωτοπορία ἐκείνη κατήρχετο πρὸς νότον, οἱ ἐν Μακεδονίᾳ παραμεινάντες ὁμόφυλοί των, κτίσαντες ἤδη τὰς πόλεις Ἀμυδῶνα, Εὔρωπον, Ἀταλάντην, Ἀλακομενάς Ἐγχελαῖνας κ. ἄ., ὑπέταξαν καὶ τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὴν πρὸς τὸν Στρυμόνα Μακεδονίαν. Τότε ἐγνώρισαν καὶ τὸν σίδηρον διὰ πρῶτην φορὰν (μετὰ τὸ 1600 π. Χ. περίπου), ἤρχισαν δὲ καὶ θαλασσίαν διὰ τοῦ Θερμαίου κόλπου ἐπιμειξίαν πρὸς τοὺς νοτίους ὁμοφύλους, οἵτινες ἔρχονται ἐκ νότου ὡς

ἔμποροι καὶ φέρουσι μυκηναϊκῆς τέχνης ἀγγεῖα εἰς τοὺς πλησίον τῆς θαλάσσης κυρίως συνοικισμούς, μεταδίδουσι δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ στοιχεῖα τοῦ προηγμένου πολιτισμοῦ των περὶ τὸ 1350.

5) Ἄλλὰ κατὰ τὸ 1150 π. Χ. παροδική τις ἐπιδρομή βορείων πάλιν λαῶν φέρει καταστροφάς, καίουσα τοὺς συνοι-

Εἰκ. 6.—Χρυσὰ κοσμήματα διαφόρων τάφων.

κισμούς περιφερειῶν τῆς κεντρικῆς, ὅσον ἐξ ἀνασκαφῶν γινώσκομεν, Μακεδονίας, καὶ οἱ κάτοικοι συνταράσσονται καὶ κινουῦνται πρὸς νότον ἰσχυραὶ αὐτῶν ἐξ ὅλης τῆς Μακεδονίας ὁμάδες, αἵτινες ὠθοῦσι τοὺς Δωριεῖς ἐκ τῆς Πελασγιώτιδος Θεσσαλίας ὡς πρωτοπόρους τῶρα τῆς νέας κινήσεως, τῆς καθόδου τῶν Δωριέων, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Πίνδον,

ἔπειτα δὲ εἰς τὴν μεταξὺ Οἴτης καὶ Παρνασσοῦ στενὴν πεδιάδα, τὴν Δρυοπίδα ἢ Δωρίδα. Ἐνταῦθα κτίζουσι οὗτοι τέσσαρας κώμας, ὧν δύο ὠνόμασαν Πίνδον καὶ Βοῖδον εἰς ἀνάμνησιν προφανῶς παλαιῶν πατρίδων ἐν τῷ βορρᾷ, εἶτα δὲ προχωροῦσι χαμηλότερον καὶ εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα

Εἰκ. 7. — Τάφ. V. Ἰαπεθὺς Μακεδῶν ἐκ δύο συνηρμοσμένων ποτὲ ἀντινώτως φύλλων ἀργύρου ἐπιχρῶσων. Φορεῖ κρᾶνος καὶ περισκελίδας.

ἀνατρέποντες τὰ ἀνθοῦντα μυκηναϊκὰ κράτη, κτίζουσι τρίτον Ἄργος. Ὅσον δὲ προὔχωρουν οὗτοι, τόσον ἠκολούθουν οἱ ὄπισθεν ὠθοῦντες αὐτοὺς ὁμόφυλοι, διακρινόμενοι κατ' ἐθνάρια διὰ διαφορῶν ὀνομάτων καὶ καταλαμβάνοντες τὰς ἀμέσως ὄπισθεν τῶν προηγουμένων μενούσας κενὰς χώρας. Οὕτω ἔρχονται ἐν σειρᾷ τινι οἱ Αἰτωλοὶ καὶ Ἡλεῖοι,

οἱ Ἀκαρνανεῖς, οἱ Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς, οἱ Λοκροί, οἱ Μαλιεῖς τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ ἄλλοι καὶ τελευταῖοι, ἦτοι οὐραγοὶ τῶρα, οἱ Θεσσαλοί. Οἱ λαοὶ οὗτοι πάντες δίδουσι τὰ ὀνόματα τῶν εἰς τὰς καταλαμβανομένας χώρας τῆς Ἑλλάδος

Εἰκ. 8. — Τάφ. I. Ποτήριον ὡς κέρας ἀργυροῦν ἐπίχρυσον τορευτόν.

(Αἰτωλία, Φωκίς κλπ.), τὰ δὲ ὀνόματα ταῦτα μένουσιν ἐκεῖ ἔπειτα, ἐπειδὴ ἄλλη κίνησις λαῶν παραπλησίας σημασίας δὲν ἔγενεν ἔκτοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἑξαίρεση τις τὴν Τουρκικὴν, ἣτις ἔμεινεν, ὅσον ἔμεινεν, ὡς ξένη καὶ ἀσυγγώ-

νευτος τὸ πλεῖστον μέχρι τῆς τελευταίας ἐκκαθαρίσεώς της.

Οἱ Θεσσαλοὶ ἦλθον ἐκ τῆς Θεσπρωτίας τῆς Ἡπείρου διὰ τῆς φυσικῆς διόδου τοῦ Ζυγοῦ τοῦ Λάκμου (Μετσόβου) καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὴ αἰολικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιγραφῶν εἶνε πλείονα εἰς τὴν δυτικὴν Θεσσαλίαν. Διὰ τὰ ἐλθῶσι δ' ἐκεῖθεν, πρέπει ἢ ἀπὸ βορρᾶ πίεσις νὰ προῆλθεν ἐξ Ἰλλυρίας. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι μετὰ τὴν βύσιν τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου δι' ἑλληνικῶν φύλων κατὰ τὸ 2000 π. Χ., ἐξετάθησαν βορειότερον αὐτῶν οἱ Ἰλλυριοί. Ὅπισθεν αὐτῶν θὰ ἦλθον οἱ Θραῖκες, διαχυθέντες κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω Μοισίαν καὶ τὴν πέραν τοῦ Δουνάβεως χώραν καὶ τὴν ἱστορικὴν Θράκην, ὅθεν ἔπειτα ἀπέκισαν καὶ Μικρασιατικὰς χώρας.

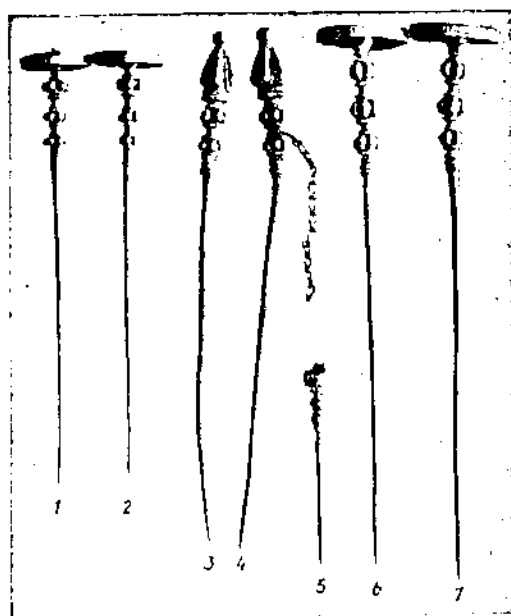
Εἶνε μάλιστα πιθανόν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ φύλα εἶχον καταλάβει τότε ἐκτενεῖς χώρας καὶ βορειότερον τῆς Ἡπείρου, ἐν Ἰλλυρία, τὰς χώρας δηλ., ὅσαι ἔφερον ἔπειτα ἐκεῖ τὸ ὄνομα τῶν παραλίων Ἑγγελέων, τῶν Ἑορδῶν, τῶν Δερριόπων καὶ τῶν Πενεστῶν, ἐπειδὴ τοὺς μὲν τρεῖς πρώτους εὐρίσκομεν καὶ ἐντὸς τοῦ ἑλλ. Μακεδονικοῦ κράτους, ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω, τὸν δὲ τέταρτον εὐρίσκομεν ἔπειτα ἐν Θεσσαλίᾳ ὑποτεταγμένον. Φαίνεται, ὅτι οἱ βορειότατοι οὗτοι Ἕλληνες συνεθλίβησαν ὑπὸ τῶν Ἰλλυριῶν, αἱ χῶραι αὐτῶν κατελήφθησαν, ἀποτελέσασαι ὕστερον μῆλον ἕριδος μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας, ὅσοι δ' ἔμειναν ἐν τῇ πατρίδι ἀφομοιώθησαν, ὥστε ἐκ τῆς παλαιότητος ταύτης ἱστορίας παρέμειναν μόνα τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα.

Ἄλλ' ἐν τῇ περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος περιόδῳ οἱ οὕτως ἰσχυρῶς ἐγκατεστημένοι Ἰλλυριοὶ πρὸς βορρᾶν τῶν Ἑλλήνων, ἐκινήθησαν πρὸς νότον καὶ νοτιοανατολικά, παρᾶγαγόντες οὕτω τὴν νέαν κίνησιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς νότον.

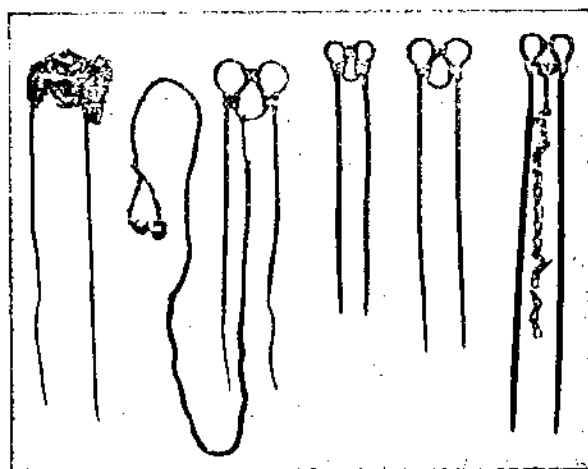
*
* *

Οἱ παραμείναντες ἐν Μακεδονίᾳ ὁμόφυλοι τῶν μεταναστευσάντων κατῶρθωσαν νὰ ἀποκρούσωσι τοὺς τελευταίους ἐπιδρομεῖς καὶ ἐπανέκτισαν τοὺς συνοικισμούς των ἑξακο-

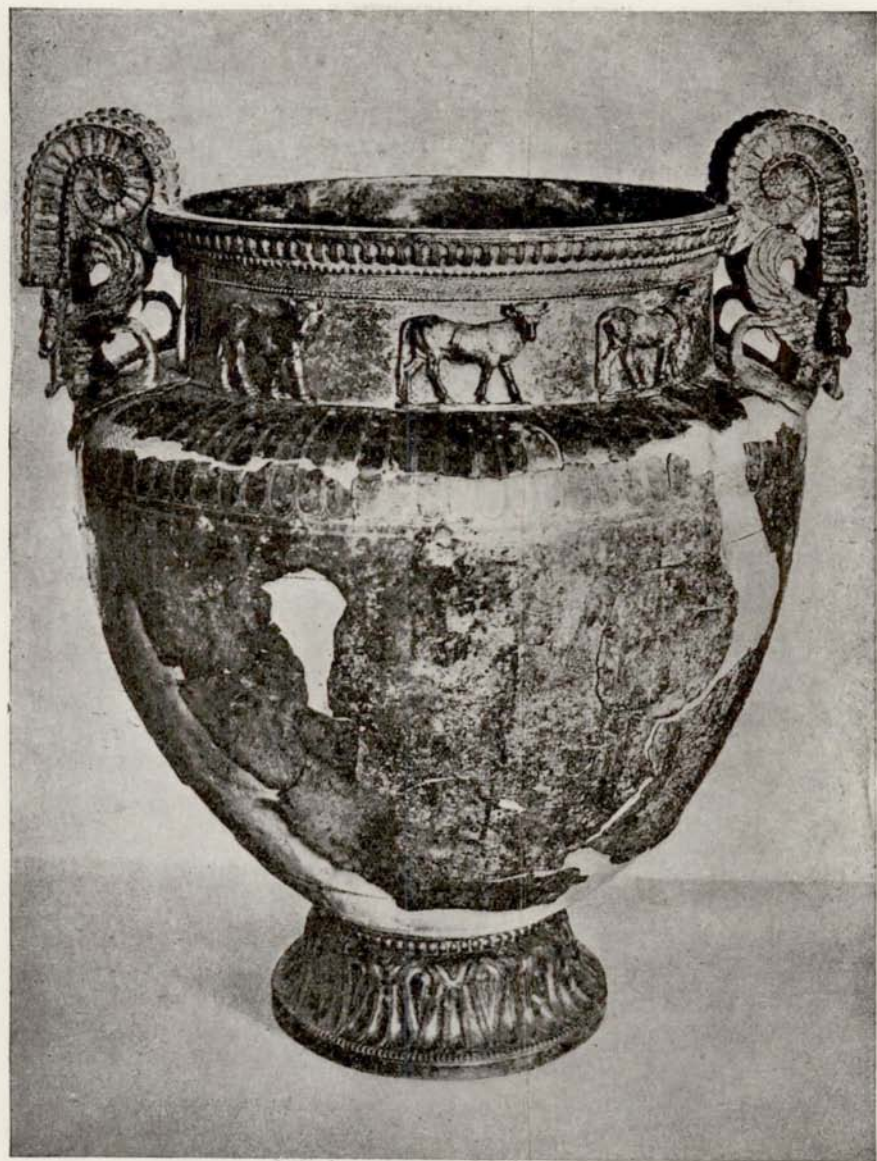

Εἰκ. 9.—Διαφόρων τύπων περόναι ἀργυραὶ.

Εἰκ. 10.—Διαφόρων τύπων δίδυμοι ἀργυραὶ περόναι ἐλίχρσοι.

Εικ. 11. — Τάφ. 1. Χαλκούς κρατήρ κατακόσμητος. Πολυτιμώτατον ἔργον.

λουθούντες τὸν παλαιὸν πολιτισμὸν τῶν, ὃν γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἄξιου ποταμοῦ (Βαρδαρόφτρα, Βάρδινο, Κιλιντὴ κλπ.) καὶ εἰς τὸ Πάτελι καὶ τὸ Μπουμποῦσι τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ὅμοιον πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν τελευταίων μεταναστῶν πρὸς νότον, τὸν Δωρικὸν πολιτισμὸν. Ἦσαν καὶ αὐτοὶ διηρημένοι εἰς διάφορα φῦλα βασιλεύμενα (Ἐλιμιῶται, Ὀρέσται, Πελαγόνες, Βοττιαῖοι, Ἐορδοὶ κλπ.), ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι οἱ ἀποχωρι-

Εἰκ. 12.—Ἄγελος χαλκῆ ἐξ 7 κοσμοῦσάν τὸν λαῖμόν τοῦ κρατήρος εἰκ. 11.

σθέντες πρὸς νότον ὁμόφυλοι ἐγνώριζον ἔπειτα αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ 700 δηλ. ὅτε συνεπήχθη τὸ ἐνιαῖον Μακεδονικὸν κράτος, μᾶλλον ὡς Μακεδόνας γενικῶς. Πολὺ δὲν τοὺς ἐγνώριζον, διότι ἡ συγκοινωνία ὀπισθεν τῶν ὄρέων μεταξὺ νοτίων καὶ βορείων εἶχε διακοπῆ τῶρα.

Οἱ τελευταῖοι μετανάσται ὑπῆρξαν δυσκίνητοι εἰς τὴν πρόδον καὶ μόλις ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς θεμελιώσεως τοῦ ἠνωμένου Μακεδονικοῦ κράτους ἐπαναλαμβάνονται αἱ σχέσεις αἱ ἐμπορικαί, μαριτυρούμεναι διὰ τῆς παρουσίας τῶν

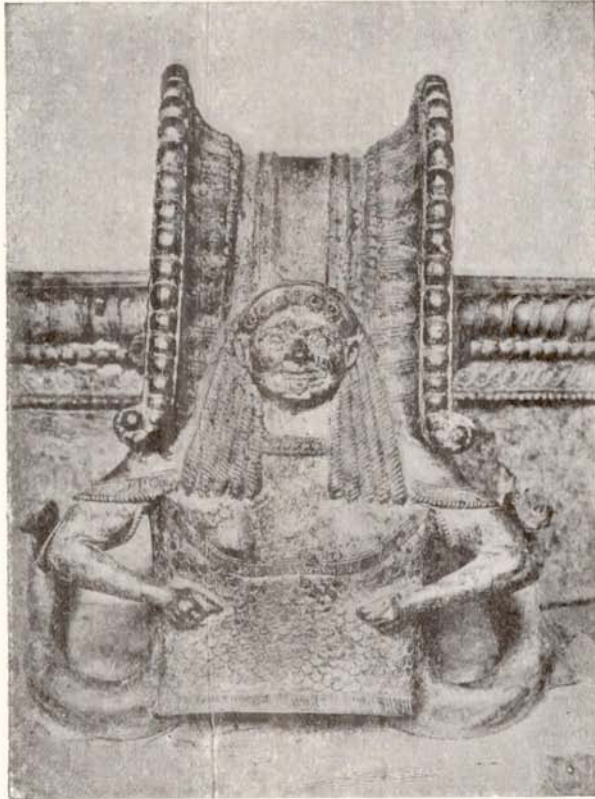
λεγομένων κορινθιακῶν ἀγγείων εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ διὰ τῶν ἰδρουμένων ἐν Χαλκιδικῇ ἀποικιῶν.

Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Μακεδόνες βασιλευόμενοι ἐνοῦνται εἰς ἐν κράτος, καθ' ἃ ἐρρήθη ἀνωτέρω, οἱ νότιοι ὁμόφυλοι καταλύσαντες τὰς βασιλείας παραμένουσι διηρημένοι εἰς δημοκρατούμενα μικρὰ κράτη πόλεων, συντελούσης καὶ τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τῆς χώρας, ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους καὶ μὴ ἔχοντες κατ' ἀρχὰς κοινὸν ὄνομα ἐθνικόν. Μόλις ἀπὸ τοῦ 7^{ου} αἰῶνος ἀρχίζει νὰ γενικεύηται τὸ ὄνομα Ἑλληνες, μεταδοθὲν ἐκ τῆς Φθίας ἢ Φθιώτιδος Ἀχαΐας, ἐνθα ἦτο ἡ Ἑλλάς, τὸ Ὀμηρικὸν κράτος τοῦ Ἀχιλλέως· ἡ δὲ γενίκευσις αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγίνετο * τῆς πολυσημάντου τότε δελφικῆς ἀμφικτυονίας, ἐν ἣ εἶχον ὑπεροχὴν τινα οἱ Ἑλληνες Φθιώται, ἀφ' οὔ ἡ ἀμφικτυονία, πρὶν μετατεθῆ εἰς Δελφούς, εἶχεν ἰδρυθῆ παρὰ τὰς Πύλας ἢ — ἐκ τῶν ἐκεῖ Θερμῶν πηγῶν — Θερμοπύλας λεγομένας, ἐνθα ἐγένετο καὶ κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους ἡ ἑτέρα σύνοδος τῶν ἀμφικτυόνων (ἠρινὰ πυλαία ἐν Δελφοῖς, ὀπωρινὰ πυλαία ἐν Ἀνθήλῃ τῶν Θερμοπυλῶν). Ἐπεκράτησε δὲ τὸ ὄνομα Ἑλληνες κυρίως ἔνεκα ἐξωτερικῶν κινδύνων γενικῶν, καθ' οὓς οἱ νότιοι ἠναγκάζοντο νὰ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι εἶναι ὁμόφυλοι, ὁμόγλωσσοι, ὁμόθρησκοι, ὁμοήθεις. Τότε ἠνοῦντο πάντες οἱ κοινωοῦντες τῆς ἐν τῇ Φθιωτικῇ Ἑλλάδι ἀμφικτυονίας, οἱ Ἑλληνες. Κυριωτάτη τοιαύτη περίστασις ὑπῆρξαν οἱ Περσικοὶ πόλεμοι. Ἐκτοτε ἐπεκράτησε νὰ λέγωνται πάντες Ἑλληνες, διότι καὶ πάντες μετεῖχον τῆς Ἀμφικτυονίας. Ὅταν δ' οἱ ἔπειτα συγγραφεῖς ἐφαρμόζωσι τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ὄνομα καὶ εἰς παλαιότερους χρόνους, κάμνουν ἀναχρονισμόν.

Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον οὕτως ἐξειλίσσοντο τὰ πράγματα πρὸς νότον, οἱ βόρειοι, οἱ Μακεδόνες, συντηρητικὸν καὶ βραδυκίνητον πρὸς τὸν πολιτισμὸν στοιχεῖον ἐν τῇ μεσογαίᾳ ἄνευ χειρσαίων συγκοινωνιῶν χώρα του, ἣν δὲν διέτεμεν ἡ θάλασσα, ἡ κυρία ὁδὸς τοῦ παλαιοῦ πολιτισμοῦ, ὡς διέτεμεν τὴν κάτω Ἑλλάδα — ἀκολουθοῦσιν ἴδιον ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τοῦ 7^{ου} αἰῶνος ἀρχεταὶ ἡ θαλασσία ἐμπορικὴ μετὰ τῶν νοτίων ἐπιμεξία καὶ ἑξακο-

λουθει κατά τὸν 6^{ον}, ὅτε εἰσάγονται τὰ θαυμαστά χαλκᾶ ἀγγεῖα τῆς Τρεμπένιστας.

Ἄλλὰ μεγάλη ἐθνικὴ ἀνάηψις συντελεῖται μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους. Οὗτοι εἶχον τότε τὴν σημασίαν τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου· γνωρίζομεν δὲ τίνα αἰσθή-

Εἰκ. 13.—Ἡ λαβὴ τοῦ αὐτοῦ κρατήρος (πρβλ. εἰκ. 11, 12).

ματα γεννῶσι τοιαῦτα γεγονότα εἰς τὴν ψυχὴν ὁμοφύλων κυρίως λαῶν, τοὺς ὁποίους ὠθοῦσι πρὸς κοινοπραγίαν καὶ ἐθνικὴν ἔνωσιν. Τὸ παράδειγμα τῶν Σέρβων, τῶν Κροατῶν καὶ τῶν Σλοβένων καὶ τὸ παράδειγμα τῶν Σλοβάκων καὶ τῶν Τσέχων ἀρκοῦσι νὰ πείσωσι περὶ τούτου. Δὲν εἶναι

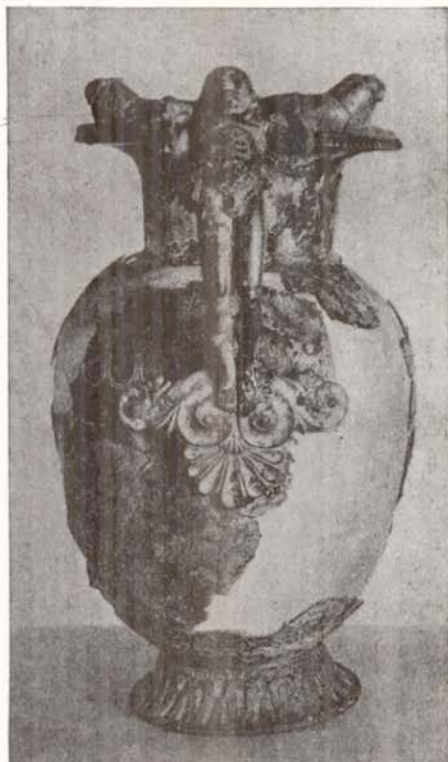
λοιπὸν ἄπορον, ὅτι καὶ οἱ Μακεδόνες μετὰ τὰ Περσικὰ ἐπεζήτησαν νὰ σταθῶσι παρὰ τοὺς νικητὰς ὁμοφύλους, νὰ μερισθῶσι τὴν δόξαν των, νὰ δείξωσιν ὅτι εἶναι τοῦ αὐτοῦ αἵματος. Καὶ ἐπειδὴ ἔνωσις πολιτικὴ τότε δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸ πολιτικὸν πνεῦμα οὐδὲ τῶν νοτίων, ὁ Ἄλέ-

Εἰκ. 14.—Πλαγία ὄψις τῆς λαβῆς εἰκ. 13.

ξανδρος Α΄, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου ἐζήτησε νὰ μετὰσχη τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ὡς κοινῆς τῶν ὁμοφύλων θρησκευτικῆς πανηγύρεως. Ἠγέρθη τότε ἡ τυπικὴ ἔνστασις, ὅτι ὁ Ἄλέξανδρος δὲν εἶναι Ἕλληγ, ἂν καὶ ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει αὐτὸν «ἄνδρα ἑλληνα Μακεδόνων ὑπαρχον». Ἡ ἔνστασις ὅμως εἶχε τὴν σημασίαν, ὅτι ὁ Ἄλέξανδρος δὲν ἦτο ἐξ

ἐκείνων, οἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα Ἑλληνες, ἀφοῦ οἱ Μακεδόνες ἀπὸ Φιλίππου μόνον μετέσχον τῆς ἀμφικτυονίας, ὥστε κατὰ τοῦτο ἡ ἔνστασις ἦτο τυπικῶς βάσιμος. Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο διακεκριμένος διπλωμάτης τῶν χρόνων του καὶ δὲν θὰ ἀπεφάσιζε νὰ διατυπώσῃ ἀξίωσιν ἀπαγορευομένην εἰς τοὺς βαρβάρους. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς Θραξ διενοήθη

Εἰκ. 15.—Τάφ. I. Οἰνοχὴ χαλκῆ. Ἡ λαβὴ γυμνὸς ἔφηβος κρατῶν τὰς σφῆρας δύο λεόντων.

παρόμοιον πρᾶγμα. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρος ἐτόλμησε τοιοῦτον διάβημα; Ἀπλούστατα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν οὐσίαν, ἣτις ἔλεγεν ὅτι ἦτο ἡ Μακεδονία ὁμόφυλος καὶ ὁμόγλωσσος. Ἐπειδὴ ὅμως ἔδει νὰ λυθῇ καὶ τυπικῶς τὸ ζήτημα, ἐπεδείχθη ἡ συγγένεια αὐτοῦ, ὡς Ἀργεάδου ἐκ τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἀργούς πρὸς τοὺς Τημε-

νίδας τοῦ Πελοποννησιακοῦ Ἄργους, καὶ διὰ τὴν μὴ προσβληθῶσιν οὗτοι ὡς μὴ Ἕλληνες, ἂν ἐλέγτο ὅτι κατάγονται ἐκ Μακεδονίας, ἀνετράπη ἡ ἱστορική ἀκολουθία καὶ ἐνεφανίσθη ὁ Ἀλέξανδρος ὡς Ἕλληνας, ἅτε καταγόμενος ἐκ τῶν Τημενιδῶν, ἐλθόντων ποτὲ δῆθεν ἐκ Πελοποννήσου εἰς τὴν Ὀρεσίδα. Αὕτη ἡ νόθος ἐρμηνεία — νόθος, διότι δέχεται ἄνοδον ἐκ Πελοποννήσου εἰς Μακεδονίαν — ἔγινεν ἔπειτα

Εἰκ. 16.—Ὁ ἐφηβος τῆς λαβῆς τῆς οἰνοχόης εἰκ. 15.

ἱστορική παράδοσις, χωρὶς ὅμως τὴν ἐξαλείψῃ καὶ τὴν ἀληθῆ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν, ἣτις ἐπίσης διετηρήθη.

Φαίνεται δέ, ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐμμήθησαν καὶ οἱ ὑποτελεῖς δυναστικοὶ οἰκοὶ τῶν ὁμοσπόνδων Μακεδονικῶν κρατειδῶν καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν εἰς τὴν Λυγκησίδα τὴν παράδοσιν, ὅτι ἐκεῖ ἡ δυναστεία κατήγετο ἐκ τῶν Βακχιαδῶν τῆς Κορίνθου, εἰς δὲ τοὺς Ἑγγελεῖς, ὅτι ἦλθεν ὁ Κάδμος ἐκ Θηβῶν καὶ ἐξ αὐτοῦ δῆθεν κατήγοντο

οὐ ἐκεῖ βασιλεῖς. Τὸ ἀληθὲς τεκμήριον ἐν τούτῳ περὶ τῆς ἀντιθέτου φορᾶς τῆς ἱστορίας εἶνε τὸ ὄνομα τῶν παραλιμνίων Βοιωτῶν καὶ τὸ ἀρχαϊκῆς πνοῆς ὄνομα τῶν Βοιωτῶν σχηματισθὲν διὰ τῆς σπανίας ἐθνικῆς καταλήξεως — ωτὸς (πρβλ. Ἄποδωτὸς Ἰσως δὲ καὶ Θεσπρωτὸς). Ἀνάλογα πράγ-

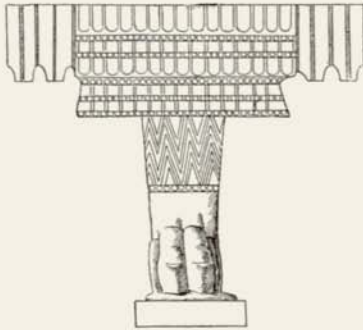
Εἰκ. 17.— Τάφ. VI. Λαθὴ φιᾶλης ἢ ἀρτυαίνης χαλκῆ.

ματα δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν καὶ περὶ πασῶν τῶν Μακεδονικῶν δυναστειῶν, αἵτινες ὅμως ἦσαν ἰθαγενεῖς παλαιαὶ καὶ ὁμόφυλοι πρὸς τοὺς λαοὺς των.

Τῷ 412 π.Χ. ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀρχέλαος, δραστήριος, φιλόμουσος καὶ προσδευτικὸς βασιλεὺς, ὅστις μετέθεσε τὴν πρωτεύουσαν εἰς Πέλλαν, ἐκαλλιέργησε τὰς

τέχνας καὶ τὰ γράμματα, καί, τὸ σπουδαιότατον, κατεσκεύασεν ὁδοὺς εἰς τὰ μεσόγεια πρὸς προαγωγὴν τῆς συγκοινωνίας, ἧτις φέρει πλοῦτον καὶ πολιτισμόν.

Τοιοῦτον περίπου παραλαμβάνει μετὰ τινος ταραχῶδεις δεκαετηρίδας τὸ κράτος ὁ Φίλιππος, ὁ πατὴρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις, ἀφοῦ ἠσφάλισεν αὐτὸ καὶ ἤνωσε βία ἢ πειθοὶ καὶ τοὺς νοτίους Ἑλληνας ὡς «συμμάχους καὶ ὑπηκόους» τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Πέρσας διὰ τὴν πρὸ 100 καὶ πλέον ἐτῶν ἐπιδρομὴν των εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοιαύτην ἐκδίκησιν μόνον Ἑλλην ἡδύνατο νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ποθήσῃ. Ὁ δὲ Φίλιππος καὶ ὁ υἱοθετήσας τὸ σχέδιόν του διάδοχος Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας καὶ οἱ ἀκολου-

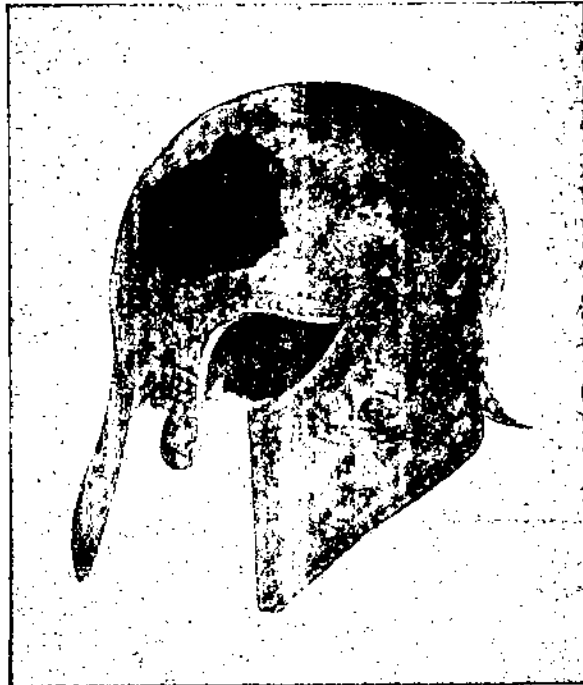
Εἰκ. 18.—Τάφ. III. Λεοντόπους χαλκοῦ τρίποδος.

θοῦντες αὐτοὺς Μακεδόνες καὶ ἦσαν Ἑλληνες καὶ ἐσκέπτοντο ὡς Ἑλληνες, παρὰ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πολιτικῆς ἐμπαθείας ἢ τῆς στενῆς φιλοπατρίας τοῦ Δημοσθένους.

Οὔτε ἀποικίαι ἐκ νοτίων Ἑλλήνων ἔγιναν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας, οὔτε ἐξελληνισμὸς μεσογείων πολυπληθῶν λαϊκῶν μαζῶν ἦτο δυνατός, ἂν αὐταὶ συνέβαινε νὰ εἶναι ἀλλόφυλοι, μάλιστα τότε, μὴ ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων προπαγανδιστικῶν καὶ μορφωτικῶν μέσων. Οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἑλληνες καὶ ἰθαγενεῖς ἐν Μακεδονίᾳ αἰῶνας ὄλους παλαιότερον ἢ οἱ Ἑλληνες τῆς νοτίου Ἑλλάδος.

Ἐκεῖνοι οἵτινες θέλουσι νὰ εὔρωσι τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ἵνα πεισθῶσι περὶ τῆς φυλετικῆς συστάσεως αὐτῶν, παραγνωρίζουσι τὸ σπουδαιότερον τεκμή-

ριον, τεκμήριον ζῶν καὶ ὑπάρχον, καὶ τοῦτο εἶναι οἱ ἰθαγενεῖς Ἑλληνες Μακεδόνες, τῶν ὁποίων ἡ ρίζα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀνέρχεται εἰς τὰς πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδας, καὶ οἱ ὁποῖοι κατὰ συμπαγεῖς μάζας πολλαχοῦ, παρὰ τὰς σφαγὰς, τοὺς ἐξοικισμοὺς καὶ τὰς ἀφανίσεις κατὰ τὰς μεσαιωνικὰς περιπετείας τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἀναλλοίωτοι ξανθοὶ καὶ ὕψη-

Εἰκ. 19.—Τάφ. I. Χαλκοῦν κράνος κορινθιακῆς μερῆς. Αἱ παραφαί ἐκοσμοῦντο διὰ χρυσοῦν ταινιῶν ἀποσπασθιασῶν.

λόσωμοι, παρέμειναν τοῦλάχιστον εἰς τὰς θρεινὰς παρυφὰς τῶν πεδιάδων, ὅπου οὐδεὶς ἄποικος ἠδύνατο νὰ φθονήσῃ ἢ ζηλεύσῃ τὴν τύχην των, καὶ εἶναι τεκμήριον τοσοῦτον ἰσχυρὸν περὶ τῆς φυλετικῆς τῶν Μακεδόνων συστάσεως ἐν παντὶ ἱστορικῷ χρόνῳ, ὅσον τοῦλάχιστον τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τοῦ Πάτελι, τοῦ Ἀξιοῦ, τοῦ Μπουμπουστιοῦ.

Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστῆμη ἐσυστηματοποίησε τὴν ἀσφαλῆ χρῆσιμοποίησιν τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποκαλυφθῶσι πλείονα δι' ἀνασκαφῶν καὶ νὰ μελετηθῶσιν ἐνδελεχῶς, ἀφοῦ συμβαίνει νὰ

Εἰκ. 20.—Τάφ. III. Χαλκοῦν κράνος. Αἱ παρυφαὶ κοσμοῦνται διὰ χρυσοῦν ταινιῶν.

κρύπτη ἢ Μακεδονία τὴν κλεῖδα τοῦ προβλήματος τῆς φυλετικῆς συστάσεως ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ ἄνευ ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων.

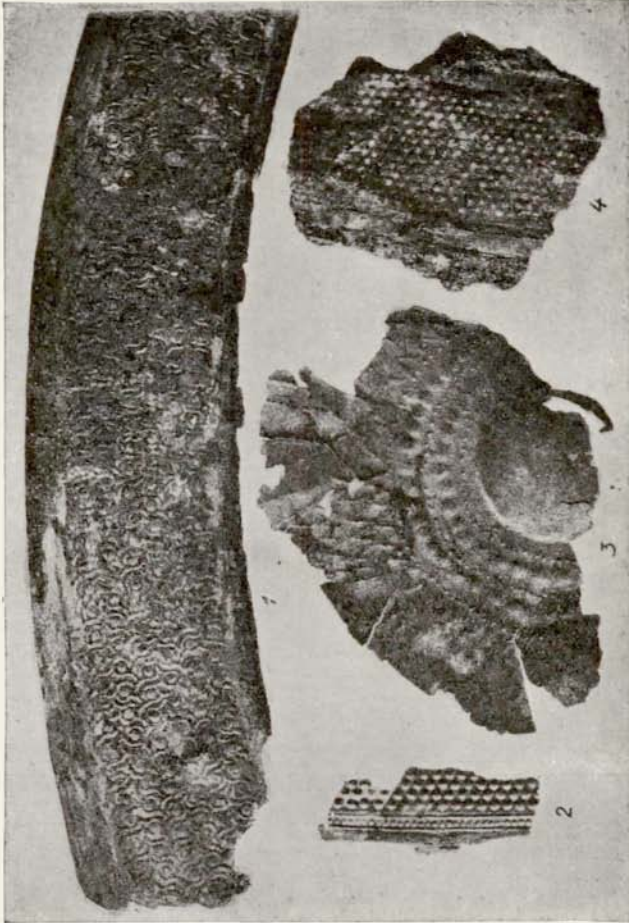
Διὰ τοῦτο εἶνε ἐθνικὸν ἔγκλημα νὰ ἀποτελῇ ὁλόκληρος ἢ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη μίαν μόνην ἀρχαιολογικὴν περιφέρειαν καὶ ταύτην ἄνευ ἐφόρου ἐπὶ ἔτη ἤδη, καθ' ὃν χρόνον ὀρίζει ὁ νόμος ἐν Κρήτῃ δύο περιφέρειαις (πρὸ τινος

χρόνου μάλιστα ἦσαν τρεῖς), ἐν Πελοποννήσῳ δὲ τρεῖς. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ μὲν παλαιὰ Ἑλλάς εἶνε ἐν τοῖς κυρίοις ἡρευνημένη, τὰ γενικὰ προβλήματα τῆς εἶνε λευμένα, αἱ δὲ γινόμεναι ἐν αὐτῇ ἀνασκαφαί, χρησιμεύουσι πολλάκις ὡς μέσον ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀσκήσεως καὶ δοξοθηρίας νεαρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχαιολόγων, ὅταν δὲν ἀποδίδωσιν ἀξιολόγους ἐπιγραφάς, καὶ πάντοτε ἔχουσι μᾶλλον ἢ ἦττον τοπικὴν σημασίαν, προσαρμόζονται δὲ συνήθως εἰς κεκτημένους ἐπιστημονικοὺς κανόνας καὶ καταλήγουσιν, ὅταν εἶνε εὐτυχεῖς, εἰς πλουτισμὸν τινα τῶν μουσείων μας. Ἄλλ' οὐδέποτε ἔχουσι τὴν κεφαλαιώδη ἐθνικὴν σημασίαν, ἣν ἔχει τῶρα ἡ ἔρευνα τῶν προϊστορικῶν καὶ τῶν κλασσικῶν χρόνων ἐν Μακεδονίᾳ. Αἱ ἀνασκαφαί τῆς νοτίου Ἑλλάδος δὲν ἐπείγουσι πάντοτε οὐδὲ καθυστερεῖ σπουδαίως ἡ ἐπιστήμη, ἂν ἀναβληθῶσιν ἐν ᾧ ἡ ἀναβολὴ τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρευνῆς τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου καὶ ἐκ παραλλήλου τῆς Θράκης ἀποτελεῖ φανεράν καθυστέρησιν τῆς γνώσεως τῆς πρωτογόνου ἱστορίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὁλοκλήρου καὶ σημαίνει ἀσυγχώρητον ἀμέλειαν περὶ τὴν διάλυσιν τοῦ σκότους, τὸ ὁποῖον καλύπτει τὴν ἐθνολογικὴν καὶ τὴν ἄλλην ἱστορίαν τῶν βορείων ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἡ νότιος Ἑλλάς ἐπομένως δύναται νὰ ἀρκεσθῇ ἐπὶ τινα χρόνον εἰς καλὴν συντήρησιν καὶ φύλαξιν καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἐπιβαλλομένην περισυλλογὴν, ἐν ᾧ ἡ βόρειος δεῖται πολλῶν καὶ καλῶν ἐρευνητῶν. Ὅτι τοῦτο εἶνε ἀληθές, ἀποδεικνύει ἡ ἐπιτεινομένη προσοχὴ πρωτοπόρων τινῶν ξένων ἀρχαιολόγων πρὸς τὰ ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ προβλήματα τῶν βορείων χωρῶν μας. Εἶνε λοιπὸν ἀνάξιον τοῦ κράτους ἡμῶν, μόνον αὐτὸ νὰ μὴ βλέπη καὶ νὰ μὴ ἐπιλαμβάνηται ἐκείνου, ὅπερ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀποκλειστικὸν καθήκον του.

Πόσον δὲ μεγάλη εἶνε ἡ πρὸς τὸ καθῆκον τοῦτο ἀμέλεια καὶ ἀδιαφορία τοῦ κράτους τῶν 6 1/2 ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων, ἦν ἀνωτέρω ὠνόμασα ἔγκλημα, ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς παιδείας παραμένει ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τοῦ κράτους τῶν 2 1/2 ἑκατομμυρίων καὶ τῶν συνόρων τῆς Μελόνας. Κατ' οὐσίαν μάλιστα εἶνε μικρότερος, ὑπολογιζομένης τῆς ὑπερμέτρου αὐξήσεως τῶν δαπανῶν (ἡμερο-

μισθίων κλπ.), ἅτινα ὑπερβαίνουν ἐν τῇ αὐξήσει τὸν γενικὸν τιμάριθμον. Δὲν ἔχω λοιπὸν δίκαιον καλῶν τὴν ἀμέλειαν ταύτην ἔγκλημα;

Καὶ ὁμως ἔχομεν καὶ τμήμα ξένων καὶ συνδέσμους τουρι-

Εἰκ. 21.—Θραύματα χαλκῶν ἐπενδύσεων διαφόρων ἀσπίδων.

στικούς καὶ πάντες οἱ Ἕλληνας καὶ χωρὶς νὰ ἀνήκωμεν εἰς κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἰδίους συνδέσμους, περιβαλλόμεθα τῆς σοβαρότητος τὸν τρίβωνα καὶ συζητοῦμεν ἀβδηριτικῶς περὶ προσελκύσεως ξένων καὶ «βιομηχανίας ξένων» διὰ τοῦ

θελγῆτρον τῶν ἱστορικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν μνημείων καὶ τῆς ὅλης ἱστορικῆς ἐμφανίσεως τῆς χώρας ἡμῶν, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἔθνικόν μουσεῖον Ἀθηνῶν, εἰς ὃ σωρεῦνται ἐν ὑπογεῖοις ἀπὸ δεκατηρίδων ἄπειρα εὐρήματα, οὐδεμία ἀξιόλογος ἐργασία ἐπεκτάσεως, μεταρρυθμίσεως καὶ προσθήκης περὺγων καὶ ὁρόφων ἐγένετο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Τρικούπη, αἱ ὑπαιθροὶ ἀρχαιότητες ὅλης τῆς Ἑλλάδος καταστρέφονται ἔλλειψαι συντηρήσεως, αἱ ἀδελφαὶ ἀνασκαφῶν ἐξακολουθοῦσι παρεχόμεναι ἀφειδῶς καὶ τὰ ἕκασταχοῦ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα παραμῖνουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν ὑπαίθρῳ ἢ στεγά-

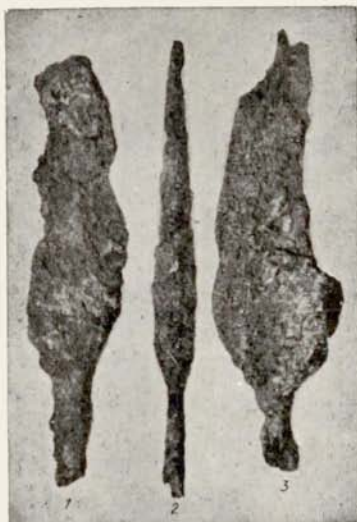

Εἰκ. 22.—Θραύσματα διαφόρων σιδηρῶν ξιφῶν.

ζονται σωρηδὸν εἰς ἀνάξια παραπήγματα καὶ ἀποθήκας, ἀντὶ νὰ εἶνε ἀξίως τῆς σπουδαιότητός των καταγεγραμμένα, εἰκονισμένα καὶ ἐκτεθειμένα ἐντὸς καλλιμαρμάρων μουσείων. Τοιαύτη κατάστασις καταισχύνει τὸ ἔθνος καὶ τὸ κράτος μας εἰς τὰ ὄμματα παντός πεπολιτισμένου ξένου, ὅστις δὲν ἀγνοεῖ πῶς εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας περιέπουσι τὰ ἱστορικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα.

Καὶ ὅμως οὐδεὶς βλέπει τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ, τὸν ἀνεπαρκέστατον ἀρχαιολογικὸν προϋπολογισμόν· ὅταν δ' οἱ ἀρχαιολόγοι ζητῶσι λογικὴν αὐξῆσιν αὐτοῦ, λαμβάνουσι τὴν ἀπάντησιν «νὰ ἐξεύρητε μόνοι σας χρήματα», ὅταν δὲ πάλιν ἐξευρίσκωσι πόρους, ἀπορροφῶνται οὗτοι εἰς τὸν

δημόσιον κορβανᾶν πρὸς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ κράτους· καὶ οὕτω τὰ πάντα σχεδὸν καταλείπονται ἔρμαια τῆς φθορᾶς καὶ τῆς παραλύσεως, ἀφ' οὗ καὶ τὸ νόμιμον ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ κλάδου ἠρραιώθη εἰς τὸ ἥμισυ σχεδόν, ἐπειδὴ οἱ μισθοὶ αὐτοῦ ἔνεκα τῆς κρατικῆς ἀδιαφορίας κατῆλθον κάτω τῶν μισθῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὑπαλλήλων, οὐδεὶς δὲ διδάκτωρ προσέρχεται νὰ λάβῃ θέσιν διὰ διαγωνισμοῦ εἰς κλάδον ἀπαιτοῦντα ἐπὶ πλεόν εἰδικὴν μόρφωσιν, ὅταν εἶνε γνωστὸν ὅτι μέλλει νὰ ζήσῃ πενόμενος

Εἰκ. 23.—Σιδηραὶ αιχμαὶ δοράτων ἢ σαρμισσῶν.

ἐν ᾧ ἄνευ οὐδενὸς διαγωνισμοῦ, οὐδενὸς προσθέτου κόπου ἢ ἀναλώματος, ἐπιτυγχάνει καλύτερον μισθὸν καὶ ἀσφαλῆ σειρὰν προαγωγῆς εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν κλάδον. Δέν με λανθάνουσιν αἱ ἄλλαι μεγάλαι ἀνάγκαι καὶ αἱ στενοχωρίαι τοῦ κράτους ἡμῶν. Ἄλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ αὐτὴ ἀδιαφορία κρατεῖ καὶ πρὸς ἄλλας κρατικὰς ὑπηρεσίας ἢ ὅτι δέν ὑπάρχουσι δημόσιοι κλάδοι προνομιακῶς εὐνοούμενοι ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες πολῖται, ἔστω καὶ οἱ μὴ δυνατοὶ ἐξ οἰκείας κρίσεως νὰ ἔχωσι γνώμην, εἶνε ὅμως πάντες ἐνθουσιώδεις λάτρεις τῶν ἀρχαιο-

τήτων, τὸ δὲ ἀρχαιολογικὸν ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν ἀνταπεκρίθη πρὸς τὸν ἐπιστημονικὸν προσορισμὸν του, ἀφ' οὗ ἀποτελεῖ τὸν μόνον ἐπιστημονικὸν κλάδον τὸν γνωστὸν καὶ τιμώμενον ἔξω τῆς Ἑλλάδος ἐν παραβολῇ πρὸς ὅμοια ἢ ἀνάλογα ἐπιστημονικὰ συγκροτήματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, αἰσθάνομαι ἐσωτερικὴν ᾤθησιν καὶ καθῆκον νὰ εἴπω, ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων δὲν ἀνταπεκρίθησαν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ πρὸς

Εἰκ. 21.—Ληκύθια ἐξ ἑαλομάλης διασφῶρον τάφων.

τὸ πνεῦμα τὸ κρατοῦν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς τὴν κλοντολογικὴν ἀξίαν τῶν ἀρχαιοτήτων, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν αὐτῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κατὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦλάχιστον καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς προσοχῆς, ἣς ἔτυχον μέχρι τοῦδε αἱ εἰσηγήσεις τῶν εἰδικῶν. Ἐν Ρωμανίᾳ, Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, ὁ λόγος τοιούτων εἰδικῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἀγνοοῦμεν οἱ Ἕλληνες ἐπιστήμονες, εἰσακούεται ὡς νόμος, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔθνη ταῦτα, καὶ ἄνευ τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν τῆς Ἑλλάδος,

ἔχουσιν ὅμως ἐπιστήμην καὶ τὴν προσήκουσαν ὀργάνωσιν. Ἄλλ' ἂν τὸ κράτος δὲν ἐπιληφθῆ τῆς γενικῆς διορθώσεως, οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Θρᾷκες βουλευταὶ καὶ οἱ γερουσιασταὶ ἔχουσι καθῆκον νὰ ἀξιώσωσι δικαίαν κατανομήν τῆς κρατικῆς στοργῆς, ζητοῦντες τὴν ἴδρυσιν τριῶν τοῦλάχιστον

Εἰκ. 25.— Τάφ. VI. Πηλίνη πλαγγὼν καθημένη ἐπὶ θρόνου.

ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ μιᾶς διὰ τὴν Θράκην.

Οἱ Ἔφοροι οὗτοι τῶν ἀρχαιοτήτων θὰ ἀνασκάψωσι καὶ καὶ θὰ μελετήσωσιν εἰδικώτερον τὴν χώραν, θὰ εἰδικευθῶσιν ἐν τούτῳ καὶ θὰ φωτίσωσι καλύτερον καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν διεθνῆ κόσμον τῶν ἐπιστημόνων περὶ τῶν ἱστορικῶν τῆς προβλημάτων, θὰ μεριμνήσωσι περὶ ἰδρύσεως μουσείων εἰς τὰς ἀξιολογωτέρας πόλεις καὶ θὰ ἐλκύσωσι τὸ ρεῦμα τῶν

ἐρευνητῶν καὶ τῶν περιηγητῶν πρὸς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, ἣτις ὑπὸ τινος ἐπόψεως τῶρα τὸ πρῶτον, ἀφ' οὗτου ἐπλάσθη ἡ ὑδρογείος σφαῖρα, ἀνοίγεται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐπιστήμονικοῦ κόσμου.

Ἡ μήτηρ γῆ φυλάττει μετὰ στοργῆς εἰς τοὺς κόλπους τὰ τεκμήρια τῶν ἱστορικῶν τυχῶν αὐτῆς καὶ κανεὶς δὲν γνωρίζει ἀκόμη τί ἀκριβῶς θὰ διδάξωσιν ἡμᾶς τὰ εὐτελῆ ἄλλως θραύσματα τῶν ἀγγείων, ἅτινα κρύπτουσι φωλαὶ ἐρειπίων ἀδιατάρακτοι ἀπὸ χιλιετηρίδων, λόφοι προελθόντες ἐκ τῆς ἐπὶ αἰῶνας ἄλλεπαλλήλου καὶ εὐχεροῦς καταστροφῆς καὶ ἀνοικοδομήσεως τῶν διὰ κλάδων καὶ καλάμων καὶ πηλοῦ καλυβῶν μικρῶν κωμῶν ἢτοι συνοικισμῶν, ὡς εἶναι πολλὰ τοῦμπαί πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, π.χ. παρὰ τὸν Ἀξιὸν ἢ τὴν Κομοτινὴν ἢ δεξιὰ τῆς ἔθνικῆς ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ παρὰ τὴν πρὸς τὰ Σέρβια κεφαλὴν τῆς γεφύρας τοῦ Ἀλιάκμονος.

Κυριώτερα Βιβλιογραφία :

Χατζηδάκι πάντα τὰ περὶ Μακεδόνων καὶ Μακεδονίας μελετήματα.
Kretschmer, Einleitung in die Gesch. der griech. Sprache καὶ Glotta I, 11 ἔξ.

Beloch, Griechische Geschichte 2α ἔκδ.

Buck, Classical Philology XXI (1926) σ. 1 ἔξ.

Blegen καὶ Haley, American Journal of Archaeology 1928, 141 ἔξ.

Casson, Macedonia, Thrace and Illyria 1926.

Heurtley, Annual of the British School at Athens 1926-7 καὶ 1927-8 καὶ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Δ' (1929) σ. 59 ἔξ.

Filow, Die archaische Necropole von Trebenische am Ochridasee. Berlin 1927.

Κεραμόπουλλος, Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1927-8 («Ἡ ἀρχαϊκὴ νεκρόπολις τοῦ Τρεμπένιστε παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος») καὶ Ἐλληνικὰ τόμ. 4, σ. 105 ἔξ.

Εἰκ. 26.—Τὸ τεῖχος τῶν Δουσιάνων παρὰ τὴν λίμνην τῆς Καστορίας (σελ. 16)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ἀνωτέρω διαλέξεως ἔχει στενὴν σχέσιν ἰδιόχειρος ἐπιστολὴ τοῦ γηραιοῦ σοφοῦ τῆς Γερμανίας, τοῦ U. von Wilamowitz - Moellendorf, ἣν μοι ἀπέστειλεν οὗτος ἅμα τῇ λήψει καὶ ἀναγνώσει τῶν μελετῶν μου «Ἡ Ἀρχαϊκὴ νεκρόπολις τοῦ Τρεμπένιστε παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος» (Ἀρχ. Ἐφημ. 1927 - 8) καὶ «οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐν Μακεδονίᾳ» (Ἑλληνικά τόμ. Β), ἔνθα κατέσπειρα πολλοὺς ὁμοίους συλλογισμοὺς περὶ τοῦ φυλετικοῦ χαρακτήρος τῶν Μακεδόνων. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν ὅ,τι λέγει ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, εἶνε ἀπόσταγμα βαθείας γνώσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ εἶνε ὠφέλιμον νὰ γίνηται γνωστὸν εὐρύτερον, διὰ τοῦτο παραθέτω τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ, εἰ καὶ, ἀγνοῶν τὰ οἰκτεῖα τεκμήρια, δέχομαι μετ' ἐπιφυλάξεως τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Φίλιππος «ἐξηλλήνισε» τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν Μακεδόνων διὰ τῆς βίας καὶ διὰ τοῦ σχολείου. Σχολεῖα βεβαίως χάριν κύκλων μᾶλλον ἢ ἤττον εὐρέων θὰ ὑπῆρχον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ πρὸ τοῦ Φιλίππου. Πῶς θὰ ἐγίνωσκεν ὁ Ἀρχέλαος τοὺς Ἀθηναίους ἢ ἄλλους ποιητὰς καὶ σοφοὺς καὶ πῶς θὰ ἐθέλεγτο ὑπ' αὐτῶν, ἂν ἦτο ἀγράμματος; Ἀλλὰ δὲν βλέπω τὴν βίαν. Ἐν Ἠπειρῷ δ' ὀλιγώτερον. Τὸν ὄρον «ἐξελληνισμός» (Hellenisierung), ὡς τὸ ὄλον περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς δεικνύει, λαμβάνει ὁ Wilamowitz, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς εἰσαγωγῆς μεθόδων καὶ τρόπων πολιτισμοῦ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, εἰς ἣν πάντες συνειδίσαμεν νὰ ὑπάγωμεν μόνους τοὺς νοτίους Ἕλληνας, παρ' οἷς εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ὁ Φίλιππος. Ἴδου ἡ ἐπιστολή.

Charlottenburg 22 Juli 1929.

Hochgeehrter Herr College,

.... Vor allem ziehen mich die Schlüsse an, die Sie aus dem Funde in Trabenische ziehen, auch für die Volksgeschichte. Ich war im wesentlichen zu denselben Schlüssen gelangt, nur dass ich natürlich in dem Archäologischen nur lernen kann. Eine Differenz über die Dorer ist zu lang für einen Brief, beeinträchtigt (aber) die Hauptsache nicht. Gewiss ist die Mitte der Balkanhalbinsel, also das spätere innere Makedonien, der älteste Sitz der Hellenen, den wir erreichen können. Über die Makedonen selbst hätte man sich niemals gestritten, wenn Hesiod den Glauben gefunden hätte, den er verdient. Bei ihm ist Makedon ein Vetter des Hellen, was der Wahrheit ganz entspricht. Hellenisiert ist dies Volk oder besser sind diese im Lande gebliebenen Stämme, zu denen auch die Epiroten gehörten, allmählich durch den Verkehr und die Schule. Philippos II. hat die Hellenisierung des Adels planmässig und mit Zwang durchgeführt. Im Inneren ist, wie es scheint, die Hellenisierung nie recht tief gegangen, aber darin ward durchaus kein Gegensatz der Rassegefühle; in Lakonien war der Unterschied der Sprache nicht viel anders. Wenn man nur eine makedonische Inschrift fände....

In echter Ergebenheit

U. v. Wilamowitz

Καὶ ἐν μεταφράσει:

.... «Πρὸ παντός με ἐλκύουσι τὰ συμπεράσματα, ἅτινα συνάγετε ἐκ τοῦ εὐρήματος τῆς Τρεμπένιστας, τὰ τε ἄλλα καὶ τὰ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν. Κατ' οὐσίαν εἶχον καταλήξει εἰς τὰ αὐτὰ πορίσματα, ἐκτὸς μόνον ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς ζητήμασι νὰ διδάσκωμαι μόνον δύναμαι. Διαφορὰ τις γνώμης περὶ τῶν Δωριέων εἶνε μακροτέρα ἢ πρὸς ἐπιστολήν, ἀλλὰ δὲν ἐπηρεάζει τὴν οὐσίαν. Βεβαίως τὸ κέντρον τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἦτοι τὰ μεσόγεια

της ὑστερον Μακεδονίας, εἶνε ἡ ἀρχαιοτάτη κατοικία τῶν Ἑλλήνων, ἣν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν. Περὶ αὐτῶν τῶν Μακεδόνων οὐδεὶς θὰ ἤριζεν, ἂν ὁ Ἡσίοδος εἶχε τύχει τῆς πίστεως, ἣς εἶνε ἄξιος. Παρ' αὐτῷ ὁ Μακεδῶν εἶνε ἐξάδελφος τοῦ Ἑλληνοσ, ὅπερ ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ λαοῦ τούτου ἢ μᾶλλον τῶν ἐν τῇ χώρᾳ παραμεινάντων φύλων, εἰς ἃ ἀνήκον καὶ οἱ Ἠπειρωταί, ἐγένετο βαθμηδὸν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τοῦ σχολείου. Ὁ Φίλιππος Β' συντέλεσε τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν εὐγενῶν ἀπὸ σχεδίου καὶ διὰ τῆς βίας. Εἰς τὸ ἔσωτερικόν, ὡς φαίνεται, δὲν ἐχώρησε βαθέως ὁ ἐξελληνισμὸς, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς σημαίνει, ὅτι ὑπῆρχεν ἀντίθεσις τις φυλετικῶν αἰσθημάτων· παραπλησίᾳ ἤτο ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης ἐν τῇ Λακωνίᾳ. Ἄν εὕρισκέ τις καὶ μίαν μόνην μακεδονικὴν ἐπιγραφὴν! ...

Ὅτι ἡ ἔλλειψις παλαιῶν ἐπιγραφῶν ἐν Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἢ ὅπωςδήποτε ἄλλως δὲν σημαίνει ἀπουσίαν τοῦ λαοῦ, ἀνέπτυξα ἐν ταῖς ἀνωτέρω μνημονευθείσαις μελέταις μου. Οὐδεὶς λαὸς ἐν τῇ πρωτογόνῳ καταστάσει καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἐδήλωσε δι' ἐπιγραφῶν τὴν ὑπαρξίν του. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Μακεδόνων ἤτο ὁμολογουμένως κατώτερος. Καὶ οἱ νότιοι Ἑλληνες δὲ μόνον σὺν τῷ χρόνῳ καὶ οὐχὶ πάντες ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ γράφωσιν ἐπὶ λίθων, μιμηθέντες ξένους λαοὺς κεκτημένους τὸ αἶσθημα τοῦ ἱστορικοῦ χρόνου, οὐ χάριν ἔγραφον ἐπὶ λίθου, ἀλλ' οὔτε ἠγνόουν οἱ ἀποκόσμιοι χερσαῖοι Μακεδόνες. Οἱ νόμοι τῶν δὲν ἦσαν γραπτοί, ὡς οὐδὲ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἄλλα βεβαίως ἔγγραφα θὰ ἔγραφον, ἀλλὰ θὰ ἦσαν ἴσως ταῦτα ἐπὶ φθαρτῆς ὕλης, οἷα π.χ. ἡ σανίς, ἣτις καὶ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἤτο ἐν πολλῇ χρήσει. Ἀὐτὸ εἶνε ὅμως ἀπίθανον νὰ εὐρεθῇ καὶ λίθος τις ἐνεπίγραφος μακεδονικός, ὅστις εἰς τοὺς ἀπίστους καὶ ἀπισχυρίζομένους νὰ δεῖξῃ φανερὰ ποίαν γλῶσσαν ὠμίλει ὁ γράφων καὶ εἰς ποίαν ἠδύνατο νὰ εἶνε νοητὸς ἀπὸ τοὺς πρὸς οὓς ἀτηρυθύνετο θεατὰς καὶ ἀναγνώστας τοῦ λίθου. Αἱ ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι θὰ δεῖξωσι καὶ τοῦτο σύμφωνον, πιστεύω, πρὸς τὰ ἱστορικά καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ἀρχαιολογικά τεκμήρια, ἅτινα ἐνέχουσιν ἀδιάσειστον τὴν ἀποδεικτικὴν δυνάμιν των.